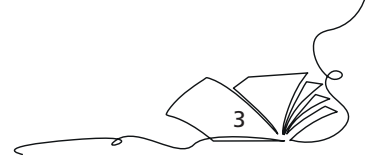

Kartläggning av litteraturområdet i Stockholmsregionen

GÖRAN BLOMBERG JANUARI 2024

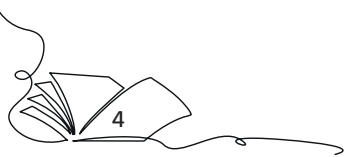

Innehåll

Förord	4
1 Uppdraget och dess utförande	5
2 Utgångspunkter för kartläggningen	6
3 Utbildningsvägar för författare och översättare	8
3.1 Folkhögskolornas författarskolor	8
3.2 Universitetsutbildning av litterära översättare	10
4 Bokförlagen	11
4.1 Strömmade böcker och tre förlagsgrupper	11
4.2 Stor koncentration till Stockholmsregionen	13
5 Distributörer och grossister	15
6 Bokhandeln	16
6.1 Långsiktigt skifte av försäljningskanaler	16
6.2 Delvis koncentration till Stockholmsregionen	17
7 Biblioteken	19
7.1 Återhämtning efter pandemin	19
7.2 Delvis koncentration till Stockholmsregionen	20
8 Författare och litterära översättare	23
8.1 Närmare hälften bor i Stockholmsregionen	23
8.2 Ojämn och låga inkomster	25
9 Publika möten	28
9.1 Stort utbud av litterära arrangemang	28
9.2 Litterära skyltar, vandringar, medier och poddar	30
9.3 Den litterära kritiken	31
10 Ersättningar, stipendier, bidrag och priser	33
10.1 Ekonomiska tillskott direkt till upphovsmännen	33
10.2 Ekonomiska tillskott som gynnar upphovsmännen indirekt	38
11 Minnet av författaren och översättaren	41
11.1 Litterära sällskap	41
11.2 Museer, statyer och skulpturer	42
12 Avslutning	44
12.1 Sammanfattning	44
12.2 Analys	46
Bilaga 1 – Källor	48

Förord

Stockholmsregionen har ett rikt och mångfacetterat kulturliv. Över hela länet finns institutioner, fria grupper, privata och föreningsbaserade kulturarrangörer, lokalhållande aktörer, folkhögskolor och studieförbund samt, inte minst, professionella kulturskapare inom alla konstområden. Region Stockholms kulturnämnd har gett sin förvaltning i uppdrag att med start 2022 och under kommande år genomföra kartläggningar och analyser av förutsättningarna för konstområdena och dess utövare samt arrangörer. En samlad och heltäckande bild av de olika konstområdena som synliggör respektive område med både möjligheter och utmaningar, bidrar inte bara till kunskap såväl internt som externt, utan också synliggöra områdenas hela strukturer.

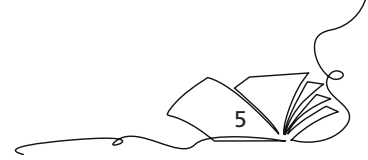
Uppdraget är med andra ord att se som de breda dragens kartläggning. Inte minst pandemin har tydligt synliggjort den komplexa väv av aktörer som sammantaget utgör länets kulturliv. Det finns ett behov av att beskriva och förstå områdena och dess alla aktörer i syfte att med än större skärpa bland annat synliggöra olika roller, inte minst för det offentliga.

Under 2023 har fokus främst legat på litteraturområdet. I början av året samlade kulturdirektör

Eva Bergquist företrädare från området för ett rundabordssamtal om förutsättningarna för litteraturområdet i länet. Förvaltningen har efter en direktupphandling gett uppdraget att genomföra en kartläggning åt en extern aktör som lagt fram sin rapport i januari 2024.

Göran Blomberg är i grunden statsvetare och har, efter en lång karriär inom Kulturdepartementet och det statliga utredningsväsendet, fortsatt att arbeta med rapporter och analyser på det kultur- och mediepolitiska området.

Föreliggande rapport på litteraturområdet kartlägger och beskriver området och dess förutsättningar i länet. Hälften av landets författare och litterära översättare är bosatta i länet, en majoritet av de statliga bidragen till området hamnar i Stockholms län, många av de stora förlagen är koncentrerade hit och för en litteraturintresserad publik finns årligen tusentals arrangemang att ta del av. Samtidigt visar rapporten som väntat också att litteraturens olika förutsättningar i hög grad är nationella. Rapporten gör inte anspråk på att förteckna eller omnämna alla de aktörer som verkar inom området i länet, men är rikt illustrerad med exempel på sådana.

1 Uppdraget och dess utförande

Uppdraget beskrivs i upphandlingsunderlaget som de breda dragens kartläggning av litteraturområdet i Stockholmsregionen. En rapport ska övergripande kartlägga och beskriva området samt dess förutsättningar i länet. Samtidigt ser uppdragsgivaren att litteraturens olika förutsättningar i hög grad är nationella. Kartläggningen ska omfatta offentligt finansierade aktörer liksom privata och ideellt ägda, på lokal-, distrikts- och nationell nivå.

Arbetet ska i huvudsak bygga på redan befintligt material i form av rapporter och utredningar. Samtal med företrädare för områdets aktörer och arrangörer är samtidigt ett viktigt led. Att övergripande synliggöra och beskriva områdets aktörer, arenor, yttringar och arrangemang samt analysera deras förutsättningar och relationer är det övergripande syftet med uppdraget.

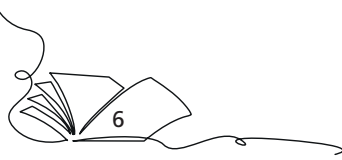
Kartläggningen ska fokusera på det skrivna, litterära, ordet. Därmed omfattas författare och översättare av skön- och facklitteratur. Kulturjournalister och litterära kritiker kan också befinna sig i det område som kartläggningen omfattar. En del andra ordkonstnärer – som dramatiker och manusförfattare – verkar främst gentemot scenkonstinstitutioner, filmproduktioner och medie företag och faller därför utanför området för det här uppdraget.

Det material som ligger till grund för kartläggningen har samlats in från webbplatser för

myndigheter, organisationer, tidskrifter och statistiska sammanställningar. Tidigare utredningar och rapporter har också varit värdefulla. Företrädare för Bokhandlareföreningen, Författarcentrum Öst, Författarfonden, Författarförbundet, Förläggareföreningen och Översättarcentrum har generöst avsatt tid under december 2023 för att svara skriftligt och muntligt på frågor som skickats ut i förväg.

Frågorna har handlat om lokaliseringen av landets författare, översättare, bokförlag och andra nationella aktörer, olika utbildningsvägar för författare och översättare, det litterära kretsloppets utveckling och struktur och författarnas och översättarnas möjligheter att etablera sig samt om mängden av litterära arrangemang i Stockholmsregionen. Författarfonden har varit behjälplig med underlag om systemet med biblioteksersättning.

Rapporten har följande disposition: 1) Uppdraget och dess utförande, 2) Utgångspunkter för kartläggningen, 3) Utbildningsvägar för författare och översättare, 4) Bokförlagen, 5) Distributörer och grossister, 6) Bokhandeln, 7) Biblioteken, 8) Författare och litterära översättare, 9) Publika möten, 10) Ersättningar, stipendier, bidrag och priser, 11) Minnet av författaren och översättaren samt 12) Avslutning, med sammanfattning och analys. En sammanställning av använda källor finns i bilaga 1.

2 Utgångspunkter för kartläggningen

Inför arbetet med kartläggningen var det viktigt att ta ställning i några principiella vägval. Det första vägvalet handlade om det konstnärsperspektiv som används för att beskriva litteraturområdet. Det andra gällde hanteringen av de nationella insatserna i Stockholmsregionen och det tredje rör förekomsten av ett litterärt kretslopp.

Inom kartografin skiljer man på två typer av kartor: referenskartor och tematiska kartor. Referenskartor visar var vägar, sjöar och tätorter finns i en geografisk omgivning. Tematiska kartor är i stället inriktade på en specifik fråga och använder kartan för att visa statistik på. Väderkartan är en typisk tematisk karta. Andra vanliga teman är ekonomi, fastigheter och politik.¹

En kartläggning av litteraturområdet i Stockholmsregionen har flera likheter med utformningen av en tematisk karta. Det handlar i båda fallen om en avgränsad uppgift som ska illustreras med hjälp av bland annat statistik och i båda fallen kan man välja bland alternativa inriktningar. I fallet med kartläggningen av litteraturområdet kommer en författare och en litterär översättare att stå i centrum. Vi följer dem tätt i hämlarna på deras väg igenom livet, från vaggan till bortom graven. Under sina yrkesbanor möter de aktörer, organisationer och processer som tillsammans kännetecknar ett litterärt kretslopp, där alla delar hänger ihop och är beroende av varandra. De bådas eftermälen får också en betydelse.

Författaren och den litterära översättaren har inga namn eller kön eftersom de är imaginära. De båda ställs inför situationer och alternativ som verklighetens författare och översättare inte

nödvändigtvis ställs inför men som ändå är relevanta. Många har till exempel tagit sig fram som författare utan att ha gått igenom någon författarutbildning. På samma sätt kan en nybliven författare säkert hitta vägar in till det litterära kretsloppet utan att överväga en flytt till Stockholmsregionen. Den imaginära författaren och litterära översättaren slipper inte undan utan måste ta reda på vilka utbildningar som finns och vad som talar för och emot en flytt till Stockholmsregionen.

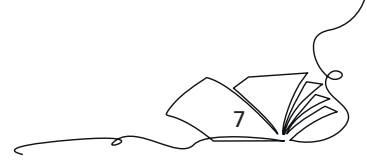
En översättare kan vara specialist på olika typer av texter. En vanlig distinktion görs till exempel mellan tekniska respektive litterära översättare. När det ordas om en eller flera översättare i den här kartläggningen handlar det genomgående om den litterära inriktningen.

Det finns sedan länge en bild av en Stockholmsdominans i det litterära kretsloppet, dit blivande författare och översättare dras för att få en bättre chans att lyckas och som Stockholmsregionen kan dra fördel av genom de många nationella insatserna i huvudstaden. Frågan är hur det ska hanteras i en kartläggning av litteraturområdet i regionen? Svaret finns i det perspektiv som valts för kartläggningen. För vår författare respektive översättare spelar det mindre roll om tillgängliga utbildningsvägar, ersättningar, stipendier och bidrag är statligt, regionalt eller kommunalt finansierade.

Till saken hör också att befolkningen i Stockholmsregionen utgjorde 23 procent av landets befolkning på 10,5 miljoner vid årsskiftet 2022/23.² När man bedömer länets andel av de totala satsningarna på landets bibliotek eller andelen av landets författare och översättare som

1 Webbplatsen för Statistiska centralbyrån/Kartor, december 2023.

2 Webbplatsen för Statistiska centralbyrån/Sveriges befolkning, december 2023.

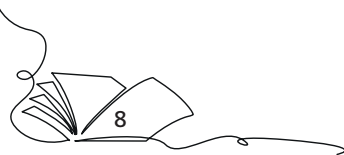

bor i Stockholmsregionen bör de uppgifterna ställas i relation till länets andel av landets befolkning. Det kan då visa sig att en relativt hög andel i själva verket motsvaras av Stockholmsregionens större befolkningsmängd.

Vår författare respektive översättare blir snart varse att det finns ett litterärt kretslopp att förhålla sig till. I kretsloppet hänger allt samman och alla är mer eller mindre beroende av varandra. Att som ny försöka ta sig in i kretsloppet är inte det lättaste. Många har försökt men långt ifrån alla har lyckats. Utmaningen är att hitta en väg genom en komplex väv av utbildningar, bokförlag,

distributörer, bokhandlare, bibliotek, branschorganisationer, centrumbildningar, agenter, arrangörer av litterära arrangemang, utgivare av litterära tidskrifter och kritiska analyser, utdelare av ekonomiska ersättningar, stipendier, bidrag och priser samt skapare av minnesmärken. Det är den resan som vår författare respektive översättare ska påbörja med oss tätt i hämlarna.

Under resans lopp ska särskilt fokus läggas på det litterära kretsloppets geografiska placering. Stämmer bilden av en kraftig Stockholmsdominans. Hur har kretsloppets nationella aktörer valt att lokalisera sig själva och sina verksamheter?

3 Utbildningsvägar för författare och översättare

Historiskt har det funnits en djupt rotad uppfattning om att det inte går att välja författaryrket, det är snarare romanen eller dikten som väljer sin författare. Vad sidorna i en roman eller diktsamling ska fyllas med är ett mycket personligt uttryck och därmed skulle det inte heller gå att utbilda sig till författare. Ett författaryrke som man i princip kan leva av är en uppfinning från 1800-talet. I dag kan vem som helst kalla sig författare men det är få förunnat att kunna försörja sig på sitt författarskap. Detsamma gäller för den som satsar på att bli litterär översättare.

Intresset för litteratur och läsning väcks numera tidigt. Många småbarnsföräldrar läser för sina barn. Enligt grundskolans kursplan för ämnet modersmål ska undervisningen ge eleverna förutsättningar att utveckla sin förmåga att läsa och analysera skönlitteratur och andra texter. Den som är 16–20 år kan skicka in egna texter till Lilla Augustpriset och Tidskriften 20Tal erbjuder årligen en scen för unga poeter i åldern 16–28 år. Därefter får en ungdom med författardrömmar söka sig fram i utbudet av utbildningar. Även den som strävar efter en framtid som litterär översättare kan hitta utbildningsvägar att följa.

Den invånare i Stockholmsregionen som vill utbilda sig till författare kan till exempel söka sig till kursen *Kreativt skrivande, idé, gestaltning vid Södertörns högskola*. Den är på 7,5 högskolepoäng och bygger till stor del på eget skrivande och av läsning och bedömning av andras texter.³

Stockholms universitet hänvisar till att många författare och översättare har studier i litteraturvetenskap som akademisk merit.⁴ Söker man sig utanför Stockholmsregionen finns till exempel Författarskolan vid Lunds universitet. Den omfattar en grundutbildning på två år som kan ingå i en kandidatexamen.⁵ Kandidatprogrammet i litterär gestaltning vid Göteborgs universitet är en konstnärlig utbildning som vänder sig till den som vill få en bred utbildning mot det litterära fältet.⁶

Vid sidan av författarutbildningarna på universitetsnivå har det utvecklats författarskolor vid flera av landets folkhögskolor.

3.1 Folkhögskolornas författarskolor

Landets folkhögskolor finansieras i hög grad av offentliga medel från stat och region. Folkbildningsrådet fördelar årligen ett statsbidrag på cirka 2,3 miljarder kronor.⁷ I Stockholmsregionen finns det 30 folkhögskolor. Region Stockholm fördelar årligen cirka 43,5 miljoner kronor till folkhögskolorna samt ger ekonomiskt stöd till Stockholms läns Bildningsförbund, intresseorganisationen för länets folkbildningsorganisationer. Under 2022 har ett fördjupat kunskapsunderlag om folkhögskolorna i Stockholms län tagits fram.⁸

Författarskolor finns vid flera folkhögskolor i landet, till exempel Sörängens folkhögskola i Nässjö, Angereds folkhögskola i Göteborg, Hola folkhögskola i Kramfors och Skurups folkhögskola i Skåne. Det finns med andra ord en viss spridning

3 Webbplatsen för Södertörns högskola, januari 2024.

4 Webbplatsen för Stockholms universitet, januari 2024.

5 Webbplatsen för Lunds universitet, december 2023.

6 Webbplatsen för Göteborgs universitet, januari 2024.

7 Folkbildningsrådet: Årsredovisning 2022.

8 [Fördjupat kunskapsunderlag om folkhögskolorna i Stockholms län \(regionstockholm.se\)](https://regionstockholm.se).

av författarskolor över landet. Bland Stockholmsregionens folkhögskolor finns det flera som erbjuder skrivartutbildningar som kan vara en ingång till författaryrket. Vid Långholmens folkhögskola, Jakobsbergs folkhögskola samt Biskops Arnö Nordens folkhögskola finns det uttalade författarskolor.⁹ Den sistnämnda ligger strax utanför gränsen till Stockholmsregionen, men är samtidigt ett näraliggande alternativ för den invånare i Stockholmsregionen som söker en författartutbildning.

Långholmens folkhögskola

Långholmens folkhögskola ligger i centrala Sundbyberg, granne med Marabouparkens konsthall. Huvudman för skolan är LO-distriktet i Stockholm. Författarskolan omfattar flera delkurser. Introduktionskursen vänder sig till den som vill komma igång med att skriva skönlitterära texter men som ännu inte tagit steget fullt ut. Fortsättningskursen vänder sig till dem som redan har kommit igång och som har ambitionen att skriva en roman eller en novellsamling. Deltagarna förväntas arbeta självständigt med sina egna texter, delta i diskussioner och ge konstruktiv respons på andras texter. Kursen är i princip kostnadsfri men skolan tar ut en avgift på 1 200 kronor för material och kopiering.

Jakobsbergs folkhögskola

Efter en kort promenad från pendeltågsstationen i Jakobsberg når man fram till en vacker herrgård med tillhörande park. Välkommen till Jakobsbergs folkhögskola! Huvudman för skolan är Föreningen Jakobsbergs Folkhögskola, religiöst och partipolitiskt obunden, och sedan 1982 ingår en Författarskola i kursutbudet. Grundkursen är ettårig. Eleverna läser och samtalar om andras texter och blir på så sätt medvetna läsare av sina egna. Om man har kommit så långt i sitt författarskap att man arbetar med ett eget bokprojekt erbjuder

skolan två alternativa kurser, båda på halvtid under en termin. Som texthandledare fungerar erfarna författare och skrivpedagoger.

Biskops Arnö Nordens folkhögskola

Biskops Arnö Nordens folkhögskola ligger vackert på ön Arnö i Mälaren, i Håbo kommun, Uppsala län. Författarskolans grundkurs pågår i två terminer. Målet är att fördjupa elevernas egna skrivande och det ska ske genom att man läser och diskuterar varandras texter. Genom kollektivt lärande stimuleras både enskilda framsteg och gruppens utveckling. Undervisningen är huvudsakligen förlagd till Biskops-Arnö och man ser helst att eleverna bor på skolans internat. En ettårig fördjupningskurs vänder sig till den som är inriktad på en framtid som utövande författare.

Alternativa vägar framåt

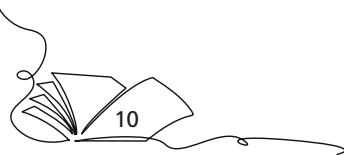
De tre folkhögskolornas författarskolor visar på stora likheter. Alla har ett upplägg med en introduktionskurs och någon eller några fortsättningskurser. Ansökningsprocesserna följer en gemensam modell och kurserna är i princip kostnadsfria. Undervisningen bygger på att eleverna skriver egna texter och läser och kommenterar andras. Kursledarna är ofta själva författare.

En studie från 2019 av debuterande författare visade att en relativt liten andel, cirka en femtedel, hade gått en längre skrivartutbildning.¹⁰ Av samma studie framgick att bokförlagen över lag var positiva till utbildningarna. Kvaliteten på inskickade manus hade ökat, men framför allt hade de som gått igenom en utbildning lärt sig att hantera feedback på sina texter. Större förlag var mer benägna än mindre att anta debutanter med skrivartutbildningar. Av Norstedts skönlitterära debutanter hade 49 procent den bakgrunden, för Natur & Kultur var andelen 41 procent.

Långt ifrån alla blivande författare har alltså passerat någon form av författartutbildning. Till

9 2022 års statsbidrag för de tre folkhögskolorna var 15,8 miljoner kronor (Långholmen), 19,6 miljoner kronor (Jakobsberg) och 19,8 miljoner kronor (Biskops Arnö).

10 Tidningen Skriva: Vem får debutera? del 5: Utbildning. I artikeln hänvisar tidningen till Henrik Fürst (2019) Debutant! Vägar till skönlitterär debut och ett särskilt uppmärksammat mottagande.

syvende och sist är det kvaliteten på texterna som i hög grad avgör vägen framåt. Rimligen ökar sannolikheten för god kvalitet av en genomgången författarutbildning, men uteslutet är det förstås inte att den blivande författaren kan uppnå samma färdigheter på andra vägar. I grunden handlar det som sagt om ett personligt uttryck.

Det finns numera även poddar som ger tips och råd till dem som drömmer om att bli författare. Några exempel är Lektörspodden, Bladet brinner, Bokbanditerna, Skrivarpodden och Bektorsk.¹¹ I den kategorin finns även tidningen Skriva som kallar sig Sveriges bästa skrivarverkstad.¹² Vår imaginära författare har dock tagit det säkra före det osäkra och investerat i en längre författarutbildning på Biskops Arnö Nordens folkhögskola.

3.2 Universitetsutbildning av litterära översättare

Söker man på utbildning för översättare på Stockholms universitet får man flera träffar på Institutionen för svenska och flerspråkighet, Tolk- och översättarinstitutet (TÖI). Om man begränsar sökljuset till skönlitterära översättningar är det två kurser som står ut: *Skönlitterär översättning* och *Litterär översättning och redaktörsarbete*.

Den förstnämnda är på 7,5 högskolepoäng. Kursen lägger fokus på kontrastiv analys av skönlitterära översättningar och deras källtexter. Studenterna analyserar både egna översättningar och publicerade översättningar. Man diskuterar hur översättningar skiljer sig från sina källtexter och varför översättare gör de ändringar som de gör.

Den sistnämnda är på 15 högskolepoäng och startar med översättningar från källspråken engelska eller spanska till svenska. Under kursen diskuteras olika litterära prosagenrer och deras stilistiska och funktionella egenskaper ur ett översättningsperspektiv. Eleverna får arbeta med en individuell översättningsuppgift i form av en engelsk- eller spanskspråkig novell/essä som översätts till svenska och som diskuteras på seminarier. Den färdiga översättningen lämnas in i slutet av kursen.

Även högskolekurserna för litterära översättare är alltså inriktade på praktiska övningar och på samma sätt som för den blivande författaren går det för översättaren att ta sig fram utan några högskolepoäng i bagaget. Men att söka jobb i konkurrens med kollegor som har utbildning ökar sannolikt inte möjligheten att få napp. Vår imaginära översättare har därför bestämt sig för att slutföra sina studier på Stockholms universitet.

¹¹ Webbplatsen för BoD Blogg, januari 2024.

¹² Webbplatsen för Skriva, januari 2024.

4 Bokförlagen

Vår författare har avslutat en fortsättningskurs på Biskops Arnö Nordens folkhögskola och har kommit en bit på vägen med sitt manus. Översättaren är för sin del klar med sina universitetspoäng i litterär översättning. Nu gäller det att ta sig an handeln med böcker.

Bokförlagen brukar beskrivas som länken mellan författare och läsare. De kan också beskrivas som det nålsöga som många med författarambitioner försöker ta sig igenom men som få lyckas med. I det litterära kretsloppet ansvarar förlagen för hela processen kring bokutgivningen, förutom tryckningen. Förlaget gör en riskbedömning av hur stora kostnader som kan tas igen i försäljningsledet. På marginalen kan det statliga litteraturstödet spela en viss roll för att förlagen ska våga satsa på mindre publikfriande titlar. Böcker av god kvalitet kan få litteraturstöd efter att boken getts ut. Det har visserligen blivit både lättare och billigare med egenutgivning men förlagens roll i det litterära kretsloppet är knappast hotad. Stockholms universitet erbjuder en högskoleutbildning på 60 poäng i förlagskunskap vilket ska fungera som en förberedelse för arbete inom förlagsvärlden.¹³

4.1 Strömmade böcker och tre förlagsgrupper

Bokförlagens och bokhandlarnas branschorganisationer redovisar varje år en omfattande statistik om bokförsäljningen och under senare år har kurvorna pekat uppåt. 2021 såldes det för första gången böcker i Sverige för mer än 5 miljarder kronor. Merparten avsåg försäljning av undervisningslitteratur, men cirka 2 miljarder kronor var försäljning av allmänlitteratur.¹⁴ Pandemin

slog olika hårt mot olika delar av kultursektorn. Antalen sålda tryckta böcker ökade under pandemin, men minskade 2022. Bokbranschen som helhet gick snarast stärkt ur pandemin.

Försäljningen 2022 nådde inte riktigt upp till 2021 års nivå men det var ändå det näst bästa året någonsin.¹⁵ Under de första nio månaderna 2023 uppgick den totala bokförsäljningen till knappt 3,5 miljarder kronor, en ökning med 0,5 procent jämfört med samma period föregående år. Det är det näst högsta försäljningsvärdet för de tre första kvartalen de senaste sex åren.¹⁶ Den positiva trenden ser ut att hålla i sig.

Försäljningssidan av affären säger dock inte allt. På kostnadssidan är det ingen hemlighet att de höga elpriserna drabbat pappersbruk och tryckerier hårt och därmed även i förlängningen hela bokutgivningskedjan. Den höga inflationen under 2023 har gjort sitt till för att minska marginalerna och för att sätta ytterligare press på förlagen. Några stickprov på sajten "Alla bolag" visar på låga ekonomiska resultat i årsredovisningarna för flera bokförlag.

Samhällets digitalisering har förstås också påverkat bokbranschen. Försäljningen av tryckta böcker har minskat under en följd av år, medan abonnemangstjänsterna för strömmade böcker har ökat. Under 2022 sjönk försäljningen av inbundna böcker med 1,1 miljoner exemplar, motsvarande 10,8 procent. Samtidigt hade ljudbokens andel av den totala bokmarknaden ökat till 23 procent. Det andra digitala bokformatet, e-böcker, har endast en mindre del av marknaden.¹⁷ Ljudbokens lättillgänglighet via smartphones har gjort den populär i breda kretsar. Möjligen har vi sett ett trendbrott 2023 då antalet strömningar har minskat. Vad

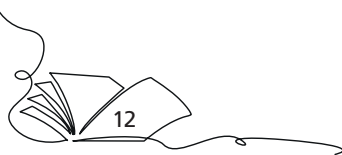
¹³ Webbplatsen för Stockholms universitet, januari 2024.

¹⁴ Begreppet allmänlitteratur omfattar skönlitteratur, facklitteratur samt barn- och ungdomsböcker i svenska original och i översättning till svenska.

¹⁵ Bokhandlareföreningen/Förläggareföreningen: Bokförsäljningsstatistik 2022.

¹⁶ Bokhandlareföreningen/Förläggareföreningen: Bokförsäljningsstatistik tredje kvartalet 2023.

¹⁷ Bokhandlareföreningen/Förläggareföreningen: Bokförsäljningsstatistik 2022.

det beror på eller hurvida det verkligen är en ny trend är för tidigt att säga.

Ljudbokens försäljningsframgångar har träffat mitt i prick på en öm punkt i det litterära kretsloppet. Författarnas låga ersättning för ljudboken, betydligt lägre än för den tryckta boken, har länge varit en stridsfråga mellan Författarförbundet och strömningstjänsterna.¹⁸ I en debattartikel i Expressen den 14 december 2023, begär förbundets ordförande och vice ordförande att gamla avtal mellan författarna och förlagen ska förhandlas om. Befintliga avtal skrevs när pappersboken var det primära formatet medan ljudboken var det sekundära. Då var utgivningen av en bok som ljudbok ett välkommet extra tillskott. Nu är förhållandet närmast det motsatta och då minskar författarnas inkomster, inte minst på grund av den nya massmarknaden för strömmade ljudböcker på i första hand Storytel och Bookbeat.¹⁹

Ljudbokstillväxten gynnar främst genrer som ”feelgood”, deckare och spänning medan andra genrer fått det svårare på marknaden. Det gäller den kvalificerade skönlitteraturen, barnböcker och även facklitteratur. Under hösten 2023 har det uppstått en diskussion om bristen på översatt litteratur på den svenska bokmarknaden, både översatta romaner och översatt facklitteratur. Den negativa trenden för den översatta litteraturen har varit anmärkningsvärd under den senaste femårsperioden utan att det har uppmärksammats särskilt. Bokutgivningen i Sverige är alltså mycket svensk. Att det inte översätts fler böcker förklaras sannolikt av de ökade kostnader som följer och av att det är svårt att ta ut det försäljningspris som skulle vara nödvändigt. Många läser också hellre böcker på originalspråk. Ett förslag som framförts är därför att det införs ett specifikt statligt litteraturstöd för översättningar.²⁰

Den senaste statliga litteraturutredningen från 2012 noterade att förlagsbranschen sannolikt är mer

fragmenterad än någon annan mediebransch i Sverige.²¹ Ett stort antal mycket små förlag konkurrerar med ett antal stora förlagsgrupper. Utredningen uppskattade ändå det totala antalet aktörer som sysslade med bokutgivning i Sverige till ett tusental. Av dessa var omkring 400 organiserade i aktieföretagsform.

Ett drygt decennium senare finns det tre stora allmänutgivande förlagsgrupper i Sverige: Bonnierförlagen, Storytel Books AB med Norstedts förlagsgrupp samt Natur & Kultur.²² De har alla har flera förlag inom koncernen och en omfattande utgivning av kvalitetslitteratur:

- **Bonnierförlagen** omfattar bland annat Wahlström & Wistrand, Bokförlaget Forum, Bonnier Carlsen, Albert Bonniers Förlag, Bazar Förlag och Bookbeat.
- **Norstedts förlagsgrupp** är en del av Storytel Books AB och omfattar bland annat Norstedts, Rabén & Sjögren, B. Wahlströms, Barnens bokklubb och Printz Publishing.
- **Natur & Kultur** är organiserat i två förlagsdelar: Natur & Kultur Allmänlitteratur och Natur & Kultur Läromedel och Akademi. Utgivningen av allmänlitteratur omfattar böcker för barn och unga, sakprosa, skönlitteratur och illustrerade faktaböcker.

I en analys av kvalitetslitteraturens villkor i Sverige från 2022 konstaterats det att trots att det rör sig om ett fåtal förlag har de en stor produktion med bred spridning i olika kanaler. De är dominanta medialt och försäljningsmässigt, men också i sina möjligheter att attrahera författarskap i Sverige och internationellt. Det går enligt rapportförfattarna knappast att överskatta skillnaderna mellan de stora förlagens möjligheter i jämförelse med de små förlagens.²³

Det finns två branschorganisationer för svenska

18 Författarförbundet: debattartikel i Dagens Nyheter publicerad 17 december 2021.

19 Författarförbundet: debattartikel i Expressen publicerad 14 december 2023.

20 Tobias Nielsén: krönika i Svensk Bokhandel publicerad 23 november 2023.

21 Läsandets kultur. Slutbetänkande av Litteraturutredningen (SOU 2012:65).

22 Jerry Määttä, Ann Steiner & Karl Berglund (2022). Skilda världar. Kvalitetslitteraturens villkor i Sverige idag. Rapport från Förläggareföreningen.

23 A.a.

bokförlag. Det ena, Svenska Förläggareföreningen, har 67 medlemsförlag, bland annat de tre stora förlagsgrupperna samt flera enskilda förlag som Polaris förlag, Kaunitz-Olsson förlag och Ersatz förlag. Föreningen verkar för en öppen och fri bokmarknad där det ska finnas största möjliga utrymme att etablera och utveckla förlag. När mervärdesskatt på böcker sänktes från 25 till 6 procent 2002 var det en stor framgång för föreningen.

Den andra branchorganisationen är Nordiska Oberoende Förlags Förening (NOFF) som bildades 1995. Det är en organisation för de mindre och medelstora, oberoende bokförlagen. I dag har föreningen cirka 150 medlemsförlag spridda över hela landet. Föreningen verkar för att sprida kunskap om praktiskt förlagsarbete och vill vara en knutpunkt för personer som arbetar på oberoende förlag. Man bistår medlemmarna med rådgivning, utbildning och allmän hjälp i förlagsfrågor.²⁴

4.2 Stor koncentration till Stockholmsregionen

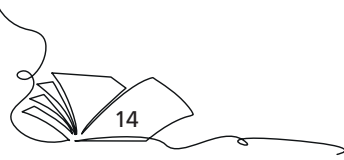
Som spindeln i nätet måste förläggaren odla många personkontakter i branschen. Författare, andra förlag, tryckerier och distributörer för att nämna några. Det talar för att förlagen söker sig till större orter där den typen av kontaktytor underlättas. I viss mån kan det fysiska mötet numera ersättas av digitala lösningar men att ses öga mot öga eller att springa på någon på stan har fortfarande sina fördelar. Det talar för att många förlag söker sig till platser där författare och andra branschkontakter redan finns. Många små förlag kan sannolikt ändå tveka inför att sätta sig i för dyra lokaler i Stockholms innerstad. I tabell 4.1 redovisas lokaliseringen av de tre stora förlagsgrupperna, branschorganisationerna och enskilda förlag.

Tabell 4.1: Bokförlagens lokalisering

Aktörer i förlagsbranschen	Lokalisering
Förlagsgrupp	
Bonnierförlagen	Stockholm, huvudkontorets adress
Norstedts förlagsgrupp	Stockholm, huvudkontorets adress
Natur & Kultur	Stockholm, huvudkontorets adress
Branschorgan	
Förläggareföreningen	Stockholm, huvudkontorets adress
NOFF	Sorunda, Nynäshamns kommun, föreningens adress
Exempel på enskilda förlag	
Polaris förlag	Stockholm förlagets adress
Kaunitz-Olsson förlag	Stockholm, förlagets adress
Förlaget M	Norrhälja, förlagets adress
Fågelbergs förlag (NOFF)	Ingarö, Värmdö kommun, förlagets adress
Fri Tanke förlag (NOFF)	Lidingö, förlagets adress
Förlaget Korpen	Göteborg, förlagets adress
Ellerströms förlag	Malmö, förlagets adress

Källa: Uppgifter från respektive organisations och företags webbplats, november 2023.

²⁴ Webbplatsen för NOFF, december 2023.

Tabellen visar på en stor koncentration av förlagsbranschen till Stockholmsregionen. De tre stora förlagsgrupperna, Förläggareföreningen och flera enskilda förlag är lokaliserade till Stockholms stad, till exempel Polaris förlag och Kaunitz Olsson förlag. Några förlag finns också lokaliserade i andra kommuner i länet, som Förlaget M i Norrtälje, Fågelbergs förlag i Ingarö och Fri Tanke Förlag i Lidingö.

I förhållande till landet i övrigt visar uppgifter från Förläggareföreningen att hela 90 procent

av medlemsförlagen finns i Stockholmsregionen och endast ett fåtal har adresser i andra delar av landet. Skåne är dock relativt väl försett med fem medlemsförlag, bland annat Ellerströms förlag i Malmö.²⁵ De mindre och medelstora förlag som ingår i NOFF har en större geografisk spridning. Av det totala antalet medlemmar i NOFF är cirka 40 procent lokaliserade till Stockholmsregionen, medan återstående cirka 60 procent finns i övriga landet. Både Göteborg och Malmö samlar flera av de mindre förlagen med litterär utgivning.²⁶

---

²⁵ Förläggareföreningen: Verksamhetsberättelse 2022, s. 31.

²⁶ Webbplatsen för NOFF, december 2023.

5 Distributörer och grossister

Det litterära kretsloppet skulle inte fungera utan mellanhänder. Förlagen producerar fysiska böcker och bokhandeln säljer dem, men däremellan behöver det finnas aktörer som sköter transporterna från A till B. Bara för att man är bra på att förlägga böcker är det inte säkert att man är bäst skickad att organisera logistiken med böckernas distribution och lagerhållning. Mellanhänder i form av distributörer och grossister, vänder sig därför både till förlag och bokhandlare med erbjudande om betydande avlastning i frågor som är av annat slag än utgivning och försäljning av böcker.

Det är två företag som dominerar det litterära kretsloppets logistik. Företaget Förlagssystem erbjuder förlagen avlastning vad gäller orderhantering, kundservice, masterdatahantering, fakturering, kundreskontra, lagerhållning, packning och expediering av gods.²⁷ Förlaget kan tryggt fokusera på bokproduktion, marknadsföring och försäljning. Förlagssystem hävdar vidare att mer än 2 000 boklådor och andra återförsäljare gör sina dagliga inköp via företaget. Med över 60 000 titlar i lager från cirka 1 000 förlag erbjuder man ett bredare boksortiment än någon annan grossist.

Företaget Speed sköter Bonnierförlagens distribution av böcker. Våren 2022 tecknade man ett nytt sexårsavtal som innebär att Speed tar hand

om hela logistikkedjan från inleveranser, lagerhållning till plock, pack och distribution. Man sköter även kundservicefunktionen och kundreskontrahantering. Därifrån distribueras drygt 20 miljoner böcker årligen. Som försäljningsdirektören på Bonnierförlagen sa när avtalet var klart: ”Vi tror på långsiktighet, vi tror på fysiska böcker, vi tror på Speed”.²⁸

Företag som specialiserat sig på distribution av böcker i hela landet kan inte sitta still utanför förlagshuset och ett företag som lagerhåller stora mängder böcker måste hitta ändamålsägna lagerlokaler på platser som inte betingar höga hyreskostnader. Företagens huvudkontor behöver därför inte nödvändigtvis vara placerade i Stockholm. Av tabell 5.1 framgår hur företagen som fungerar som mellanhänder i det litterära kretsloppet har valt att lokalisera sina verksamheter.

Tabellen visar att företaget Förlagssystem har sitt huvudkontor i Stockholmsregionen, med ett centrallager i Falun. Företaget Speed har sitt huvudkontor i Borås, med en särskild enhet i Stockholmsregionen. De har alltså organiserat två brofästen var, ett i Stockholmsregionen och ett ute i landet. För en mellanhand som vill vara där kunderna finns förefaller det som en naturlig lokalisering.

Tabell 5.1: Mellanhändernas lokalisering

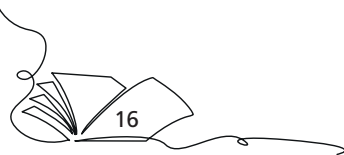
Distributörer och grossister	Lokalisering
Förlagssystem AB	Stockholm, huvudkontorets adress, centrallager i Falun
Speed Group	Borås, huvudkontorets adress, enhet i Rosersberg, Sigtuna kommun

Källa: Uppgifter från respektive företags webbplats, november 2023.

²⁷ Webbplatsen för Förlagssystem AB, november 2023.

²⁸ Webbplatsen för Speed Group, november 2023.

6 Bokhandeln

Den statliga litteraturutredningen från 2012 noterade att antalet boklådor i Sverige länge varit cirka 400 stycken. Det totala antalet var alltså stabilt men utvecklingen stod ändå inte still. Små kommuner med vikande befolkningsunderlag hade i många fall förlorat sin enda bokhandel medan antalet hade ökat i större städer. Samtidigt hade bokhandelsbranschen genomgått stora strukturella förändringar. Enskilda bolag hade slagits ihop till större bokhandelskedjor för att få en bättre förhandlingsposition gentemot förlag och grossister. Branschen kännetecknades också av en kraftig tillväxt för internetbokhandeln.

6.1 Långsiktigt skifte av försäljningskanaler

De svenska internetboklådorna har fortsatt att växa, medan de fysiska har tappat i försäljning.²⁹ Så såg i alla fall trenden ut till 2021. Under 2022 och 2023 har internetbokhandeln drabbats av en tillbakagång medan de fysiska boklådorna återhämtat sig en del från pandemiårens låga försäljningssiffror. Fördelen med internetbokhandeln är ett stort sortiment av böcker, såväl svenska som utländska, och dessutom håller de ofta lägre priser än andra.

Det långsiktiga skiftet i försäljningskanaler har lett till att många boklådor tvingats lägga ner. I dag saknar ungefär hälften av alla kommuner en bokhandel. Många nedlagda butiker hade drivits som familjeföretag och fungerat som ett kulturellt nav i lokalsamhället. Med färre boklådor minskar också antalet litterära evenemang. Antalet fysiska boklådor i landet är i dagsläget nere på 290.

Genremässigt har näthandeln framför allt tagit en stor marknadsandel när det gäller facklitteratur, inte minst engelskspråkig. För författarnas intjäning har inte skiftet från fysisk bokhandel till

nätbokhandel inneburit någon skillnad. Royaltyn på en tryckt bok är densamma oavsett i vilken kanal boken säljs.

Bokmarknadens digitala kanaler – internetbokhandel och strömningstjänster – stod 2018 för 65 procent av marknadens värde. I dag har den andelen ökat till 74 procent. Mellan dessa kanaler ökade strömningstjänsternas andel kraftigt medan internetbokhandeln tappade något. Fysiska försäljningskanaler i form av bokhandel och dagligvaruhandel stod för 35 procent av marknadsvärdet 2018, men idag har den andelen sjunkit till 26 procent. Pandemin gynnade de digitala kanalerna på de fysiskas bekostnad och under 2022 märktes en tillbakagång till tidigare köpmönster, vilket fortsatt under 2023.

Bokhandelsbranschen rymmer även antikvariatens försäljning av begagnade böcker. Enligt Litteraturutredningen fanns det 2012 totalt 62 medlemmar i antikvariatens nationella branschorganisation. I dag är antalet svenska medlemmar nere på 42 stycken.³⁰ På samma sätt som med de fysiska antikvariaterna har det dock utvecklats en bransch för digital försäljning av begagnade böcker. Den största aktören på den marknaden är Bokbörsen.

Litteraturutredningen förutspådde ytterligare samgåenden i bokhandelsledet och den fick rätt. Trenden med sammanslagningar har fortsatt och i dag finns det tre större bokhandelskedjor³¹ i Sverige:

- **Akademibokhandeln**, med 95 butiker över hela landet,
- **Bokhandelskedjan Ugglan**, med 82 bok- och pappershandlare över hela landet, och
- **Pocketshop**, med 10 butiker i Stockholm, Göteborg och Malmö.

²⁹ Innehållet i det här avsnittet bygger på uppgifter som lämnats av Bokhandlareföreningen i december 2023.

³⁰ Webbplatsen för Svenska Antikvariatföreningen, december 2023.

³¹ Uppgifter om antalet butiker är hämtade från respektive företags webbplats, december 2023.

Därtill finns det ett antal fristående boklädor. I Stockholmsområdet finns till exempel Söderbokhandeln i Stockholms stad, Djursholms bokhandel i Danderyd och Roslagens bokhandel i Norrtälje. I riket finns bland annat Dillbergs Bok & kontor i Kalmar och Bokvärlden i Malmö. Den starkt växande internetbokhandeln domineras av Adlibris, som ägs av Bonnierförlagen och Bokus, ägd av Akademibokhandeln. Efter att ha vunnit en upphandling är Adlibris leverantör av böcker till de flesta biblioteken i landet.

Branschorganisationen Svenska Bokhandlareföreningen bildades redan 1893 för Sveriges bok-, pappers- och kontorsvaruhandlare. I dag har man cirka 300 medlemmar och uppdraget är att sprida information om böcker och läsande och att skapa förutsättningar för ett brett och kompetent nät av bokhandlare i Sverige.³² Antikvariatföreningen är branschförening för antikvariat i Sverige grundad 1936. Föreningen delar besöksadress med Rönnells antikvariat i Stockholms stad.

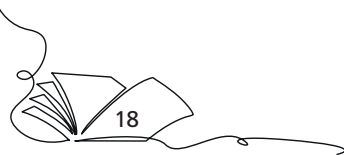
6.2 Delvis koncentration till Stockholmsregionen

Poängen med bokmarknadens bokhandelsled är att de fysiska försäljningsställena ska finnas där konsumenterna finns. Spridningen av boklädor över landet är alltså större än för förlagsbranschen. Samtidigt är Stockholmsregionen landets mest tätbefolkade vilket talar för att relativt många försäljningsställen finns i regionen. I tabell 6.1 redovisas hur aktörer i bokhandelsbranschen är lokaliserade, med exempel från Stockholm, andra kommuner i Stockholmsregionen och i övriga landet.

Tabell 6.1 Bokhandelns lokwalisering

Aktörer i bokhandelsbranschen	Lokalisering
Bokhandelskedjor	
Akademibokhandeln	Stockholm, huvudkontorets adress
Ugglan Bokhandel	Göteborg, huvudkontorets adress
Pocketshop	Stockholm, huvudkontorets adress
Internetbokhandeln	
Adlibris	Stockholm, huvudkontorets adress
Bokus	Stockholm, huvudkontorets adress
Bokbörsen	Stockholm, huvudkontorets adress
Branschorgan	
Svenska Bokhandlareföreningen	Stockholm, huvudkontorets adress
Svenska Antikvariatföreningen	Stockholm, föreningens adress
Exempel på enskilda boklädor och antikvariat	
Söderbokhandeln	Stockholm, butikens adress
Drottninggatans Bok & Bild	Stockholm, butikens adress
Roslagens bokhandel	Norrtälje, butikens adress
Djursholms bokhandel	Danderyd, butikens adress
Rönnells antikvariat	Stockholm, butikens adress
Dillbergs Bok & kontor	Kalmar, butikens adress
Bokvärlden	Malmö, butikens adress

Källa: Uppgifter från respektive organisations och företags webbplats.

Tabellen visar att två av tre bokhandelskedjor har sina huvudkontor i Stockholms stad, den tredje i Göteborg. Av Pocketshops 10 butiker finns 6 i Stockholmsregionen. De tre internetbokhandlarna och de båda branschorganisationerna har också sina huvudkontor i huvudstaden. På den nivån finns det således en stor, men inte total, koncentration till huvudstadsregionen.

När det gäller spridningen av boklådor i riket respektive i Stockholmsregionen visar ny statistik från Bokhandlareföreningen en annan, mer spridd, bild.³³ I dagsläget finns det 51 boklådor i Stockholmsregionen. Det motsvarar endast 18 procent av totalen på 290 boklådor. Branschföreningens bedömning är dock att Stockholmsregionens

boklådor står för en betydligt högre andel av den totala omsättningen än 18 procent.

Av Stockholmsregionens 51 boklådor ligger 25 i Stockholms stad medan 26 ligger i övriga kommuner. Statistiken visar att kommunerna Nykvarn, Salem, Tyresö, Upplands Bro, Vallentuna och Vaxholm helt saknar en bokhandel, medan kommunerna Danderyd, Haninge, Nacka, Norrtälje, Solna och Täby har två eller tre boklådor vardera i sina kommuner. Övriga 13 kommuner har en bokhandel vardera. Av Antikvariatföreningens medlemmar finns cirka 40 procent i regionen. Hypotesen om att boklådorna vill vara nära sina kunder stämmer alltså.

7 Biblioteken

Det allmänna biblioteksväsendet har en given plats i det litterära kretsloppet.³⁴ Genom sin verksamhet för barn bidrar biblioteken till nya generationer läsare. Genom sina inköp av nya böcker bidrar biblioteken till kretsloppets funktionalitet. Genom sin utlåning av böcker bidrar biblioteken till ökade intäkter för författarna. Genom sina arrangemang av kulturprogram bidrar biblioteken till möten mellan författare och läsare och genom att erbjuda digitala böcker har biblioteken ökat valfriheten för sina låntagare.

Den författare vi följer har i stort sett växt upp på sitt närmaste folkbibliotek. Som liten var sagostunderna med personalen det roligaste som fanns. I tonåren var skolbibliotekarien en viktig inspiratör och som student på författarskolan vid Biskops Arnö blev skolans unika Nordiska bibliotek en samlingspunkt för kurskamraterna. För blivande författare och översättare är biblioteken ovärderliga.

7.1 Återhämtning efter pandemin

Medan bokbranschen snarast gick stärkt ur pandemin så drabbades många av landets bibliotek av nedgångar vad gäller besök, utlåning och aktiviteter under pandemiåren 2020 och 2021. I början av 2022 togs de sista restriktionerna bort och då vände kurvorna uppåt igen.³⁵

Biblioteken är ett av de samhällsområden som omfattas av krav på officiell statistik. Statistiska centralbyrån samordnar verksamheten så att statistiken framställs på grundval av enhetliga standarder och harmoniserade metoder.³⁶ Ansvarig myndighet för den officiella biblioteksstatistiken är Kungliga biblioteket. Statistiken samlas in varje år och gäller det föregående kalenderåret.

I tabell 7.1 finns en sammanställning av uppgifter hämtade från 2022 års officiella statistik. Uppgifterna avser antalet offentligt finansierade bibliotek i landet, bestånd och lån av fysiska böcker, bestånd av e-böcker, antal författarbesök, antal berättar- eller sagostunder och det totala antalet besök. Genom att uppgifterna avser perioden 2018–2022 går det att följa utvecklingen före, under och efter pandemin.

Dessutom anges hur stor andel av 2022 års siffror som härrör från Region Stockholm. Den andelen visar sig ligga på mellan 20 och 30 procent med något undantag, vilket kan jämföras med att ungefär en fjärdedel av landets befolkning bor i Stockholmsregionen. Då ser det ut som att Stockholmsregionen har offentligt finansierade bibliotek, ett bestånd av fysiska böcker samt programverksamhet i paritet med sin befolkningsmängd.

³⁴ Det allmänna biblioteksväsendet omfattar alla offentligt finansierade bibliotek.

³⁵ Kungliga biblioteket: Rapporten Bibliotek 2022. Sveriges offentligt finansierade bibliotek.

³⁶ Den officiella statistiken regleras genom lagen (2001:99) och förordningen (2001:100) om den officiella statistiken.

Tabell 7.1: Utvecklingen för offentligt finansierade bibliotek

	Stockholmsregionen 2022	Riket 2022	Riket 2021	Riket 2020	Riket 2019	Riket 2018
Antal offentligt finansierade bibliotek	420 19 %	2 209	2 197	2 201	2 236	2 223
Bestånd av fysiska böcker (miljoner)	19,2 30 %	64,9	65,0	65,0	65,7	65,2
Utlån av fysiska böcker (miljoner)	10,8 19 %	57,9	52,6	57,1	61,1	59,6
Bestånd av e-ljudböcker (miljoner)	0,3 6 %	4,7	3,8	2,8	2,0	1,5
Antal författarbesök	763 19 %	3 937	2 824	2 196	4 104	4 271
Antal berättar- eller sagostunder	10 838 28 %	38 050	30 194	29 686	37 922	36 089
Antal fysiska besök (miljoner)	13,3 21 %	62,7	41,3	52,4	81,0	81,8

Källa: Kungliga biblioteket: Tabeller-Bibliotek-2022. Sveriges officiella statistik. Uppgifterna är hämtade från 2 209 offentligt finansierade bibliotek.

De trender som kan utläsas ur tabellen pekar i några olika riktningar. Lånet av fysiska böcker, antal författarbesök, antalet berättar- eller sagostunder och antalet fysiska besök uppvisar alla en pandemieffekt i så måtto att en negativ utveckling har vänt med 2022 års siffror, dock inte så att nedgången under 2020 och 2021 tagits igen på alla fronter. Det återstår att se om återhämtningen fortsätter under 2023.

När det gäller antalet offentligt finansierade bibliotek och beståndet av fysiska böcker finns det en ihållande negativ trend. Samtidigt gäller det motsatta för beståndet av e-ljudböcker.³⁷ Det ökade kraftigt under perioden. Utlåningen av e-böcker ökade också om än mer måttfullt. Under 2022 gjordes 3 miljoner lån av e-böcker, vilket var en ökning med 3 procent från året innan.³⁸ Statistiken omfattar även uppgifter om bibliotekens samlade kostnader för fysiska medier respektive e-medier. Där är trenderna för perioden

2018–2022 rakt motsatta varandra. Medan kostnaderna för tryckta medier minskat från 488 till 482 miljoner kronor har de ökat från 683 till 956 miljoner kronor för e-medier.

7.2 Delvis koncentration till Stockholmsregionen

Bibliotekens huvudmän finns både på kommunal, regional och statlig nivå. På den statliga nivån har Kulturdepartementet beredningsansvaret för bibliotekslagen, Kulturrådet administrerar statsbidrag riktade till de kommunala folkbiblioteken medan Kungliga biblioteket, som lyder under Utbildningsdepartementet, är ansvarigt för den officiella statistiken på biblioteksområdet och dessutom har rollen som nationalbibliotek med uppdraget att ha en nationell överblick över och främja samverkan inom det allmänna biblioteksväsendet.

Det finns även flera typer av bibliotek. Vanligast

³⁷ Det finns två typer av ljudböcker på biblioteket. E-ljudböcker, som man kan lyssna på från sin mobil, surfplatta eller dator, och ljudböcker på CD, som man kan låna hem från biblioteket och lyssna på i en CD-spelare.

³⁸ Kungliga biblioteket: Rapporten 2022. Sveriges offentligt finansierade bibliotek.

är de kommunala folkbiblioteken som ibland kan vara integrerade med ett annat bibliotek. Därutöver finns det skolbibliotek, sjukhusbibliotek, specialbibliotek, lärosätesbibliotek, fängelsebibliotek samt en grupp övriga bibliotek. I den sista kategorin finns till exempel folkhögskolebibliotek. Regionbibliotek Stockholm arbetar med främjande av biblioteksutveckling tillsammans med folkbiblioteken i regionen. Som framgår av tabell 7.2 finns samtliga bibliotekstyper representerade i

Stockholmsregionen. I tabellen anges också var i länet biblioteken är lokaliserade.

Tabellen visar också att Stockholmsregionen har en viss särställning gentemot landet i övrigt även på biblioteksområdet. Nationalbiblioteket och merparten av specialbiblioteken är lokaliserade till huvudstaden. Specialbiblioteken finns vid statliga myndigheter, stiftelser, institut, museer och arkiv och riktar sig främst till anställda med specialiserad information.

Tabell 7.2: Bibliotek i Stockholmsregionen

	Antal	Exempel	Lokalisering
Nationalbibliotek	1	Kungliga biblioteket.	Stockholm
Folkbibliotek	132	Stockholms stadsbibliotek, Salems bibliotek, Upplands Bro bibliotek, Vaxholms stads-bibliotek samt mobil biblioteksverksamhet.	Samtliga kommuner
Skolbibliotek	225	Internationella Engelska Skolan Värmdö, Skarpnäcks skola, Årstaskolan, Östra Real.	Cirka hälften
Lärosätesbibliotek	Några	Stockholms universitetsbibliotek, Södertörns högskolebibliotek, Marie Cederskjölds högskolebibliotek.	Stockholm, Huddinge
Specialbibliotek	cirka 20	Riksdagen, Filminstitutet, Nordiska museet. Riksarkivet, Finlandsinstitutet, Svenska barnboksinstitutet.	Stockholm
Sjukhusbibliotek	5	Danderyds sjukhus, Södersjukhuset, Karolinska Universitets-sjukhuset Huddinge, Karolinska Universitetssjukhuset Solna, Habiliteringens resurscenter.	Danderyd, Solna, Stockholm
Fängelsebibliotek	5	Huddinge häktet, Norrtäljeanstalten, Storboda-anstalten, Österåkersanstalten, Färingsö.	Ekerö, Norrtälje, Stockholm, Sigtuna, Österåker
Övriga bibliotek	Fåtal	Till exempel folkhögskolebibliotek.	Hela länet

Källa: Kungliga biblioteket: Tabeller-Bibliotek-2022. Sveriges officiella statistik. Webbplats för Regionbibliotek Stockholm, december 2023.

Samtidigt finns det en god spridning av folkbibliotek, sjukhusbibliotek och fängelsebibliotek, såväl i landet som i övriga Stockholmsregionen. Folkbiblioteken uppges vara Sveriges mest spridda kulturinstitution, med 62 miljoner fysiska besök på nästan 1 100 utlåningsställen.³⁹

Däremot är många skolbibliotek eftersatta. I läroplaner för grund- och gymnasieskolan anges att skolbibliotekets verksamhet ska användas som en del i undervisningen. Det finns dock inga lagkrav på att det ska finnas en skolbibliotekarie. Enligt nationella uppgifter har drygt hälften av eleverna i Sverige tillgång till ett bemannat skolbibliotek.⁴⁰ Det överensstämmer med läget i Stockholmsregionen. Av regionens 463 grundskolor och gymnasier har 225 skolbibliotek, vilket motsvarar 49 procent.⁴¹

Bristen på utbildad bibliotekspersonal på skolbiblioteken har länge varit föremål för kritik. Även skolbibliotekens begränsade resurser för inköp av böcker har kritiserats. Läromedelsutredningen lämnade 2021 betänkandet Läromedelsutredningen – böckernas betydelse och elevernas tillgång till kunskap (SOU 2021:70). Ett förslag var att skollagen ska garantera elever rätt till läromedel, inklusive läroböcker. I budgetpropositionen för 2024 lade regeringen fram en satsning på skolelevs läsförmåga. I satsningen ingår bland annat nya resurser för att elever ska få tillgång till bemannade skolbibliotek, ökade resurser för inköp av skönlitterära böcker till förskolor och skolor samt extra resurser för att den officiella biblioteksstatistiken ska kunna ge en samlad bild av tillgången på bemannade skolbibliotek.⁴²

39 Webbplatsen för Svensk biblioteksförning/Fakta om bibliotek, januari 2024.

40 Webbplatsen för Svensk biblioteksförning/Fakta om bibliotek, december 2023.

41 Uppgifterna om antalet grundskolor och gymnasieskolor i Region Stockholm är hämtade från SkolListan.eu.

42 Regeringens webbplats: Regeringens lässatsning: bemannade skolbibliotek och pengar för att köpa in böcker, publicerat 15 september 2023.

8 Författare och litterära översättare

Vår författare och vår översättare har bekantat sig med det litterära kretsloppets centrala aktörer. De har även blivit varse graden av Stockholmsdominans. Nu är det dags för dem båda att pröva sina vingar och se hur långt de bär. Det handlar till att börja med om att bestämma sig för eller emot en flytt till Stockholmsregionen. De ska vidare ta sig igenom förlagens rekryteringsprocesser. Om det mot alla odds skulle gå bra gäller det att ha en realistisk bild av den verklighet en nykläckt författare och översättare ställs inför. Då finns det samtidigt hjälp att få från äldre kollegor och från organisationer verksamma inom det litterära kretsloppet.

8.1 Närmare hälften bor i Stockholmsregionen

Debutantåldern för författare har ökat till mellan 30 och 40 år. Att män läser mindre än kvinnor är en gammal sanning och nu domineras även författaryrket av kvinnor. På 1970-talet hette författarna Sven (Delblanc), Göran (Tunström), Lars (Ardelius) och Torgny (Lindgren). I dag heter de Karin (Smirnoff), Camilla (Läckberg), Malin (Persson Giolito) och Ia (Genberg).

Utöver utbildning, ålder och kön lyfts även den sökandes bostadsort fram som betydelsefull. I en studie av de skönlitterära debutanterna från perioden 1997–2014 var hälften bosatta i Storstockholm, varav 13 procent på Södermalm.⁴³ För att få fram en dagsaktuell bild av Stockholmsdominansen bland författarna och översättarna har frågan ställts i december 2023 till Författarförbundet och Översättarcentrum om hur stor andel av deras medlemmar som är bosatta i Stockholmsregionen. Författarcentrum Öst har fått frågan om hur stor andel av dem som är medlem i någon av fyra regionala centrumbildningar som bor i Stockholmsområdet, medan Författarfonden fått frågan om hur stor andel av dem som erhållit bidrag eller ersättningar från fonden som bor i Stockholmsregionen. Författarförbundet och Författarfonden omfattar både författare och översättare. Svaren redovisas i tabell 8.1. Av tabellen framgår också var de nämnda organisationerna själva är lokaliserade.

I de två största grupperna – Författarförbundet och Författarfonden – är det 50 procent som bor i Stockholmsregionen, medan de två mindre grupperna har cirka 40 procent med adress i

Tabell 8.1: Författares och översättares bostadsort samt organisationernas lokalisering

Organisation	Medlemmar/ erhållna bidrag	Andel i Stockholmsregionen	Organisationernas lokalisering
Författarförbundet	3 328	50 %	Stockholm, förbundets adress
Författarcentrum	1 770	38 %	Stockholm, centrets adress
Översättarcentrum	400	40 %	Stockholm, centrets adress
Författarfonden	4 506	49 %	Stockholm, fondens adress

Källa: Uppgifter lämnade av respektive organisation i december 2023.

regionen. En sammanvägning av uppgifterna talar för att närmare hälften av författarna och översättarna bor i Stockholmsregionen. Det är alltså i det närmaste en dubbelt så hög koncentration av författare och översättare än som kan förklaras av befolkningsstrukturen i övrigt. Följdriktigt är alla fyra författar- och översättarorganisationer lokaliserade till Stockholms stad. Uppgifterna i tabellen ligger också i linje med resultatet av den nämnda studien från 1979–2014. Det talar för att Stockholmsdominansen bland författare och översättare varit konstant över tid.

Förklaringarna till den starka Stockholmskoncentrationen ligger rätt nära till hands. Det är ingen hemlighet att många människor gärna söker sig till miljöer de känner sig hemma i och där de kan träffa likasinnade personer att prata med. Därför är det inte förvånande att Stockholms litterära miljö lockar unga med författar- och översättardrömmar. Allt finns på plats inom en begränsad geografisk yta: förlag, boklädor, bibliotek, litterära institutioner, utbildningar, litterära arrangemang och inte minst andra författare och översättare. Hela det statliga ersättnings- och bidragssystemet, liksom många privata stipendiefonder, finns inom räckhåll. Den litterära miljön i Stockholm kan också erbjuda möjligheter till frilansuppdrag och annat arbete vid sidan av skrivandet och översättandet. Det är lätt att nå andra delar av länet och att vara tillgänglig för förfrågningar från media om intervjuer och deltagande i litterära program.

Det finns även en del uppenbara argument emot en flytt till det litterära Stockholm. Utöver svårigheten att hitta en bostad till en rimlig kostnad handlar det om allmänt dyrare omkostnader och om en tuffare konkurrens i huvudstadsregionen. Det faktum att Stockholm har den bredaste litterära miljön hindrar inte att det finns andra litterära miljöer att söka sig till. Både Göteborg och Malmö är exempel på det.

Rekryteringsprocessen fram till det hägrande målet om att bli etablerad i sina respektive yrkes

roller skiljer sig åt mellan författare och översättare. För författaren finns det en snitslad bana att följa medan det för översättaren mer handlar om att söka sig fram steg för steg. Större förlag har en funktion på sin webbplats för författare som vill skicka in ett manus. Ett av de större Stockholmsbaserade förlagen anger att vissa formkrav måste vara uppfyllda i de texter som levereras. Ambitionen från förlagets sida är att svara inom 2–3 månader.

När det gäller kvaliteten på författarens manus säger en intervjuad förläggare att bra idéer finns det gott om, det är texten, språket, berättandet man är ute efter.⁴⁴ Samtidigt har personen bakom en bok blivit allt viktigare, inte minst när det så småningom handlar om marknadsföring. Ett råd är därför att författaren bifogar ett kort och kärnfullt brev där han eller hon presenterar sig själv som författare, beskriver innehållet i manuset och förklarar hur målgruppen ser ut.⁴⁵ Sedan är det bara att hålla tummarna och vänta på ett svar.

Under tiden som författaren skickar in sitt manus för granskning tar sig den nyblivne översättaren fram som frilansare genom att skriva artiklar och kritik i kulturtidskrifter eller i vetenskapliga publikationer. Eftersom översättning nästan helt handlar om frilansarbete finns det möjligheter att så småningom få uppdrag som redaktör, korrekturläsare eller som läsare av inskickade manuskript. Det som kännetecknar den etablerade översättaren är ett löpande samarbete med ett eller flera förlag som lägger ut översättningsuppdrag.

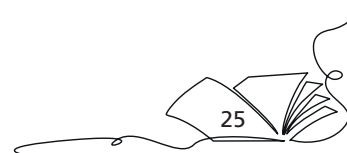
Författaren väntar fortfarande på ett svar från förlaget. Man vill ju tro att antagningen i huvudsak beror på manusets kvalitet men tidigare studier visar att det finns ett statistiskt samband mellan vilka som blir antagna och bakgrundsvariabler som utbildning, ålder och kön. Det visar sig att författarutbildning spelar en viss positiv roll, att ålder spelar mindre roll än man kunnat tro och att fler kvinnor än män lyckas ta sig igenom förlagens nålsöga.⁴⁶

44 Tidningen Skriva: Vad är viktigast – idé eller framförande? Vem får debutera? del 1–4.

45 Tidningen Skriva. Bli utgiven – Del 2: Presentera dig.

46 Tidningen Skriva: Vem får debutera? del 1–4.

Det är till slut dags för förlaget att svara på det inskickade manuskriptet och det enda realistiska alternativet är en refusering. Det är det svar en överväldigande majoritet av manuskripten får. Då är det en fördel att kunna plocka fram den imaginära författaren. Denne får ett JA för sitt manus och genast börjar förlaget planera de steg som ska tas fram till bokens utgivning. Manus ska bearbetas, avtal ska träffas med författaren, tryckeri ska bokas, releasedatum ska fastställas och författaren ska marknadsföras.

Därmed får rekryteringsprocessen ett lyckligt slut för den imaginära författaren och det ser lovande ut med uppdrag för den imaginära översättaren. Efter några dagars eufori träffar de båda några äldre kollegor som berättar om sina erfarenheter från många års tjänstgöring i det litterära kretsloppet. Förutom att de varit med om mycket roligt och spännande är det de ojämna och låga inkomsterna som dominerar deras berättelse.

8.2 Ojämna och låga inkomster

Författare och översättare jobbar normalt som frilansare och för det måste de ha ett eget företag i form av aktiebolag, enskild firma eller handelsbolag, godkänt för F-skatt. Inkomsterna från arbetet som författare och översättare är ojämna eftersom de är kopplade till hur många böcker de får utgivna.⁴⁷ Som ung och oerfaren författare har man ännu inte producerat så mycket och det kan vara svårt att veta vad man kan förvänta sig form av förskott och royalty. Översättare behöver oftast göra några hundår efter färdig utbildning innan inkomsterna stabiliseras något.

Vissa tecken i skyn tyder också på att det kan bli ännu svårare för författaren att få rimligt betalt för det han eller hon har producerat. Ljudboken står för en allt större del av bokförsäljningen men ger betydligt mindre tillbaka till upphovsmännen. Den normala upplagan för en tryckt svensk roman har sänkts från några tusen till 800, utlåningen av tryckta böcker på bibliotek har minskat under en

tioårsperiod, vilket påverkar bibliotekersättningen negativt, och för att få sina böcker utgivna kan författaren behöva byta förlag allt oftare. Tidigare kunde översättare sälja in nya författarskap till stora svenska förlag men i dag köps alla rättigheter via agenter och direktkontakt med utländska förlag. Överhuvudtaget ser utgivningen av översatt litteratur på den svenska marknaden ut att minska. För översättarna är även AI en stor utmaning. Det är inte så avlägset att även skönlitterär text kan översättas maskinellt.⁴⁸

Därför är det vanligt att författare och översättare hittar andra jobb och uppdrag som kan fungera som komplement till deras ordinarie arbetsuppgifter. Översättaren kan kombinera översättningsuppdrag med jobb som projektledare, redaktör, korrekturläsare och lektor. Många är både översättare och skönlitterära författare. De senare kan göra tjänst på Författarskolor och skrivkurser. De litterära arrangemangen på bibliotek, boklådor, skolor och kyrkor, oftast med en eller flera författare som dragplåster, är också viktiga inkomstkällor.

Den som har ena foten i ett eget företag och den andra i kortare anställningsförhållanden kallas kombinator. Det anses vara ett både vanligt och nödvändigt upplägg för författare och översättare men samhällets trygghetssystem har hittills utgått från att man är det ena eller det andra. I juni 2023 överlämnades betänkandet ”Ett trygghetssystem för alla – nytt regelverk för sjukpenninggrundande inkomst” (SOU 2023:30) till regeringen. I betänkandet föreslås att kombinatorer ska kunna räkna samman olika sorters inkomster när den sjukpenninggrundande inkomsten (SGI) beräknas. Utredningen föreslår också att statliga stipendier ska bli SGI-grundande. Betänkandet har remitterats och förslagen bereds för närvarande i Regeringskansliet.

Det är mycket att hålla reda på för de nyblivna författarna och översättarna. Ett nät av behjälpliga organisationer finns dock till hands för att bistå

⁴⁷ Marianne Lindberg De Geer ger i boken *Tvåra kast* en god bild av företagandets villkor för henne som författare bosatt på Södermalm i Stockholm. Hon träffar goda vänner och kollegor i närmiljön men livet präglas också av en ständig osäkerhet om när hon ska få betalt för utförda skrivjobb och svårigheterna att leva på intäkterna från det konstnärliga skapandet.

⁴⁸ Uppgifterna i stycket är hämtade från intervjuer med centrala aktörer i det litterära kretsloppet.

med råd och information om praktiska göromål och ekonomiska realiteter. Det är en blandning av nationella, regionala och lokala aktörer. Flera är offentligt finansierade och kräver ingen betalning för sina tjänster medan andra är privata och

beroende av intäkter från kunder. I tabell 8.2 redovisas de hjälpbehov som inte minst oerfarna upphovsmän kan ha, tillsammans med exempel på organisationer i det litterära kretsloppet som finns till hands.

Tabell 8.2: Behjälpliga organisationer

Organisationer	Ger stöd med
Författarförbundet	Upphovsrätt och andra juridiska frågor.
Litterär agent	Tar över författarens förhandlingsmandat.
Bokförlag	Arrangemang kopplat till bokutgivningen.
Lokala arrangörer (bokhandel, bibliotek, skola)	Arrangemang kopplat till spridning av boken.
Författarcentrum Öst	Länk mellan författare och arrangör.
Översättarcentrum	Länk mellan översättare och arrangör.
Författarfonden	Ersättningar och bidrag till författare och översättare.
Svenska Akademien	Priser till enskilda författare/översättare och bidrag till organisation på litteraturområdet.
Region Stockholm	Bidrag till organisationer som verkar inom litteraturområdet.
Statens kulturråd	Bidrag till organisationer på litteraturområdet.

Tabellen sammanfattar i praktiken de mått och steg den imaginära författaren och översättaren behöver ta för att etablera sig i det litterära kretsloppet.

Som ny författare och översättare har man inte möjlighet till medlemskap i Författarförbundet. Det är först när två böcker har getts ut som det kan bli aktuellt. Förbundet finns ändå till hands för rådgivning till nya författare och översättare när de för första gången erbjuds ett förlagsavtal med garantihonorar och royalty. Sedan 1995 finns det inget ramavtal mellan förläggarna och författarna avseende bokutgivning. I stället har Författarförbundet träffat ramavtal med enskilda förlag, bland annat med de tre stora förlagshusen. När en författare erbjuds ett förlagsavtal bör denne, enligt förbundet, ta reda på om det är förlaget eller för

fattaren själv som står för den ekonomiska risken. Man bör också ta reda på vilka rättigheter man som författare upplåter till förlaget.

Enligt Översättarsektionen vid Författarförbundet är det en särskild utmaning att motverka undermåliga avtalsförslag som ofta erbjuds nya och oetablerade översättare. Det gäller att förhindra underbudskonkurrens och att värna avtalsvillkor som det går att leva på.⁴⁹ Viktigt att konstatera är också att en översättning räknas som ett litterärt eller konstnärligt verk och därför omfattas av upphovsrättslagen. Översättaren får dock inte använda den utan samtycke från den som har rättigheterna till originalverket.⁵⁰

En annan av Författarförbundets sektioner är den för författare av barn- och ungdomsböcker

49 Författarförbundet. Verksamhetsberättelse 2022.

50 Webbplatsen för Författarförbundet, december 2023.

(Bult) med cirka 800 medlemmar. Sektionen verkar för att barn- och ungdomsboksförfattarnas intressen tas tillvara. Det kan exempelvis handla om att höja barnbokens status. Utan barnböcker inga vuxenläsare! är en käpphäst som används ofta. Sektionen har även engagerat sig för bemannade skolbibliotek. Barnböcker är ju en blandning av text och bild och därför kan barnboksförfattare vara medlemmar i intresseorganisationen Svenska tecknare (ST) och i centrumbildningen för illustratörer. ST hjälper också sina medlemmar med bland annat juridisk rådgivning.⁵¹

Med den hjälp som intresseorganisationerna kan bistå med står vår författare och vår översättare bättre rustade i sina förhandlingar om bokkontrakt. En nyhet i kretsloppet är de litterära agenter som har gjort sitt intåg. I stället för att författaren själv förhandlar med bokförlaget är det agenten som för författarens talan. Det uppges att allt fler svenska författare anlitar en agent och att ännu fler överväger att göra det.⁵² Agenterna tar

uppdrag på provision, det har nämnts ett intervall på 20–35 procent, och arbetar normalt nära sin uppdragsgivare. En farhåga som kommit till uttryck är att agenter som lyckas höja sin författares ersättning samtidigt minskar förlagets utrymme att teckna ramavtal på rimliga nivåer för den stora gruppen av författare.⁵³

En svensk agentur skriver på sin webbplats att man arbetar med att föra bokprojekt från dröm till verklighet. Företaget hävdar att man har gedigen erfarenhet av den svenska förlags- och medieindustrin och att man bistår sina klienter med redaktionell expertis i en komplex och föränderlig medievärld, även internationellt.⁵⁴ I tabell 8.3 redovisas lokaliseringen av fem slumpmässigt utvalda agentbyråer.

De litterära agenternas adresser visar på en stark koncentration till Stockholmsregionen. Ett annat urval hade inte ändrat resultatet. Av femton agenturer med verksamhet i Sverige har fjorton en besöksadress i huvudstadsområdet, medan den femtonde inte uppger någon hemvist.

Tabell 8.3: Lokalisering av litterära agenter

Litterära agenter	Lokalisering
Ahlander Agency	Stockholms stad, kontorets adress
Enberg Agency	Stockholms stad, kontorets adress
Grand Agency	Stockholms stad, kontorets adress
Lagercrantz Agency	Stockholms stad, kontorets adress
Opal Agency	Stockholms stad, kontorets adress

Källa: Webbplatsen för respektive företag.

51 Webbplatserna för Författarförbundet, Svenska Tecknare och Illustratörcentrum, december 2023.

52 Tidningen Skriva. Hitta rätt agentur.

53 Intervju med Författarförbundets ordförande, publicerad i Skriva, nr. 4, 2021.

54 Webbplatsen för Lagercrantz Agency, november 2023.

9 Publika möten

Det litterära kretsloppet skulle inte vara komplett utan de publika möten som förekommer ofta och i olika former, inte minst i Stockholmsregionen. Invånarna i huvudstadsregionen har tillgång till en stor bredd av författarsamtal, litteraturfestivaler och andra litterära arrangemang. Ofta handlar det om evenemang i mindre skala som pågår året runt i bland annat boklådor, bibliotek, skolor, föreningar och studieförbund. Andra gånger handlar det om större arrangemang i samband med festivaler, mässor och andra evenemang som går av stapeln en gång om året.

I vissa orter finns det även skyltar med litterära citat att ta del av. Litterära tidskrifter och andra medier kan bidra till mentala möten mellan författare och läsare. Men alla kan inte läsa allt och därför spelar också den kritiska analysen en viktig roll för det publika samtalet om litteratur.

9.1 Stort utbud av litterära arrangemang

Vid de intervjuer som genomförts inom ramen för denna kartläggning har de litterära arrangemangen genomgående lyfts fram som betydelsefulla, både för arrangörerna, för de deltagande författarna och för allmänheten och samhället i stort. Arrangemangen kan synliggöra boken som kunskapsförmedlare och få oss att reflektera över både historiska och samtida skeenden.

Baserat på uppgifter från arrangörerna anordnas uppskattningsvis tusentals litterära arrangemang varje år i Stockholmsregionen. Bland dem som generöst upplåter lokaler och som tar på sig rollen som arrangör står regionens bibliotek, skolor och boklådor i en klass för sig. De har den största mängden arrangemang och både skolor och bibliotek

har i sina uppdrag från staten ett särskilt ansvar. De många arrangemang som därutöver ordnas av förlagshus, antikvariat, vårdinrättningar, äldreboenden, studieförbund, kulturhus med mera är också nödvändiga för ett litterärt kretslopp.

Som en av flera spindlar i nätet för arrangemang fungerar centrumbildningarna i regionen, primärt Författarcentrum Öst. De evenemang som Översättarcentrum förmedlar till bibliotek eller själva arrangerar på mässor och festivaler behandlar oftast specifika översättningsfrågor.

Folkbibliotek, skolor och boklådor

Folkbiblioteken ska enligt bibliotekslagen främja läsning och tillgång till litteratur.⁵⁵ Enligt grundskolans kursplan för ämnet modersmål ska undervisningen ta tillvara elevernas nyfikenhet och ge dem möjligheter att läsa, lyssna på samt skriva och samtala om såväl skönlitteratur som andra typer av texter och händelser.⁵⁶ Det statliga stödet Skapande skola ska ge elever ökade möjligheter att tillsammans med professionella kulturverksamheter uppleva och utveckla förståelse för kulturens olika uttrycksformer och få utveckla sitt eget skapande.⁵⁷

Övergripande empiriska uppgifter visar att det arrangerades 763 författarbesök på Stockholmsregionens folkbibliotek 2022, varav 366 var besök för barn och unga.⁵⁸ Samtidigt anordnas årligen cirka 400 evenemang i regionens boklådor, i form av författarsamtal, boksigneringar, releaser av nya böcker, barnevenemang och skrivarkurser.⁵⁹ Av de olika konstarter som ryms inom Skapande skola har litteraturområdet, med författarbesök, varit populärast. För 2023 har ett åttiotal projekt ifrån

55 Bibliotekslag (2013:801), 7 §.

56 Skolverket: Läroplaner för grundskolan.

57 Kulturrådet administrerar Skapande skola.

58 Kungliga biblioteket: Tabeller-Bibliotek-2022. Sveriges officiella statistik.

59 Uppgifter från Bokhandlareföreningen i december 2023.

Stockholmsregionen beviljats projektmedel från Skapande skola.⁶⁰

Exempel på boklådor i Stockholmsregionen med litterära evenemang är Roslagens bokhandel i Norrtälje, Djursholms bokhandel i Danderyd, Akademibokhandeln/Stockholm/Mäster Samuelsgatan och Gamla stans bokhandel i Stockholms stad. Biblioteken har författarsamtal bland sina löpande evenemang.⁶¹ Även villkoren för litterära översättare kan vara ett tema för ett biblioteks-evenemang.⁶²

Bokförlag, tidskrifter och antikvariat

De större Stockholmsförlagen ordnar normalt författarträffar och marknadsföring i samband med releaser av nya böcker. Bokförlaget Volante, med lokaler i Gamla stan i Stockholm, har under 2023 genomfört 340 evenemang i förlagets publik-tillvända del i fastighetens bottenplan. Tanken är att skapa känslan av ett nytt kultur- och litteraturhus.

Både tidskrifter och antikvariat bidrar också med litterära arrangemang. Tidskriften 20TAL ansvarar årligen för ett 30-tal sådana evenemang medan Rönnells antikvariat i centrala Stockholm planerar för flera författarsamtal under början av 2024.

Folkbildning och kulturhus

ABF Stockholm anordnar många kulturella arrangemang. I ett samarbete mellan ABF och PRO ordnas samtal med författare, politiker och forskare. På Kulturhuset Stadsteaterns författarscen och på Trappan i Vällingby kan besökarna lyssna på såväl svenska som internationella författare. Folkuniversitetet har ett stort utbud av skrivarkurser för dem som vill prova på att skriva artiklar, romaner och noveller. Sigtunastiftelsen är en samlingsplats för författare och man erbjuder författarsamtal och litteraturkvällar året runt och alla är välkomna att delta.

Taxor och farhågor

Författarcentrum Öst har tillsammans med Författarförbundet tagit fram nya rekommendationer för de arvoden som författare kan ta ut när de framträder. För ett framträdande på ett bibliotek under 15 minuter ska exempelvis arvodet vara lägst 3 400 kronor, givet F-skatt. De nya arvodena började gälla 1 januari 2024.

Exemplen ovan visar på den stora mängden litterära arrangemang i Stockholmsregionen. Som boende i regionen finns det ett stort utbud att ta del av. Alla evenemang är dock inte öppna för allmänheten. Förlagens releasefester och författarsamtalen på skolor är avsedda för avgränsade grupper. Författarcentrum Öst vittnar samtidigt om nedskärningar i kommuners anslag för kultur, vilket får till följd att skolor och bibliotek inte har råd att boka in nya författarsamtal i samma grad som tidigare.

Festivaler och mässor

Som redan konstaterats kompletteras de litterära evenemang som arrangeras av Stockholmsregionens boklådor, bibliotek och skolor av publika festivaler och mässor som vanligtvis arrangeras en gång om året. Antalet litteraturfestivaler har ökat i hela landet vilket ökar konkurrensen om det statliga bidrag som Kulturrådet fördelar.⁶³

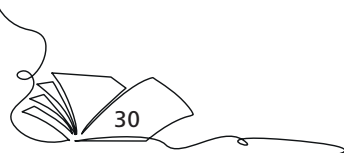
Stockholms Internationella Poesifestival
Arrangeras varje år sedan 1997 av tidskriften 20TAL. Svenska och internationella poeter framträder under en kväll på Stockholms främsta scener. Samtidigt pågår AKT UNG!, en scen för ung svensk poesi. Poesifestivalen hölls senast i december 2023.

⁶⁰ Kulturrådet: Skapande skola, fördelning 2023.

⁶¹ Webbplatsen för Täby kommun, december 2023.

⁶² Stockholms stadsbibliotek: Översättare på omslaget, 2023.

⁶³ Reportage i Sveriges Radio: Fler litteraturfestivaler – lägre bidrag: Det stramas åt. Publicerat 2 januari 2024.

Vi:s litteraturbåt

Tidningen Vi arrangerar sedan 20 år tillbaka en litterär Helsingforskrussning. Resan tur och retur pågår 40 timmar och under den tiden blandas författarsamtal, underhållning och god mat. Nästa kryssning planeras till mars 2024.

Litteraturdagarna i Norrtälje

Förberedelser pågår för festivalens andra år. Roslagens bokhandel fungerar som ett nav för festivalen. Tanken är att det ska bli ett årligt evenemang i maj. På programmet för årets festival finns bland annat författarbesök och skrivare-workshops.

Stockholms bokhelg

Startades 2021 av bokförlaget Kaunitz-Olsson. Besökarna vandrar mellan litterära samtal, signeringar, bokköp och releaser. De medverkande förlagen, bokhandlarna med flera skapar också egna program. En ny bokhelg planeras till maj 2024.

Rinkeby bokfestival

Återuppstod i maj 2023 efter flera års uppehåll i ett samarbete mellan Rinkeby Folkets hus och Rinkeby bibliotek. Planen är en återkommande festival. Under festivalen pågår musikuppträdanden, författarpresentationer, panelsamtal och workshops.

Stockholms antikvariska bokmessa

Anordnas av Svenska Antikvariatföreningen. Antikvariat, bokbindare, förlag och föreningar från hela landet ställer ut på Konstakademien i mars 2024. Böcker, småskrifter, handskrifter och kartor i överflöd utlovas, liksom intressanta föredrag om bokliga ämnen.

Stockholms litteraturmessa

Mässan arrangeras årligen på Kulturhuset Stadsteatern. Målgruppen är en intresserad, läsande allmänhet i Stockholmsregionen. Programmet omfattar utställningar från ett femtiotal svenska

förlag och tidskrifter samt scenprogram med läsningar, författarsamtal och föreläsningar.

Nordisk litteraturscen

Författarsamtal om översatta och ännu inte översatta nordiska böcker. Drivs av Söderbokhandeln Hansson & Bruce i Stockholm, med stöd av Statens kulturråd och i samarbete med flera bokförlag.

Feelgoodfestivalen

Ålls årligen under en dag i Sigtuna. På programmet för årets festival i augusti 2024 utlovas inspirerande samtal med över 25 författare och böcker till specialpris. Festivalen anordnas av förlaget Printz Publishing, som ingår i Norstedts förlagsgrupp.

Författar- och översättaryrket beskrivs ofta som ensamt. Inga arbetskamrater och ingen annan än jag själv kan författa mina böcker. Med tanke på den mängd av litterära arrangemang som ordnas och alla de hjälpsamma människor som finns till hands är det kanske dags att revidera bilden av den ensamma författaren. Det blir åter tydligt att Stockholmsregionens alla litteraturintresserade har ett stort utbud att ta del av.

9.2 Litterära skyltar, vandringar, medier och poddar

För att uppmärksamma lokala författarskap har man i många städer satt upp litterära skyltar runt om i stadsbilden. Texten på en skylt innehåller ett citat ur en bok som utspelar sig på just den platsen. Ett exempel är skylten på Surbrunnsgatan 48 med ett citat från författaren Gun-Britt Sundström. Det är hämtat från en av hennes böcker där huvudpersonen sitter bakom en plastväxtplante-ring på kafé Valand på Surbrunnsgatan i Stockholm.⁶⁴ En variant på detta är den stadsvandring med författaren John Ajvide Lindqvist som erbjuds i Norrtälje. Författaren visar och berättar om platser i kommunen som finns omskrivna i hans senaste bok.⁶⁵

⁶⁴ Webbplatsen för Stockholms stad, januari 2024.

⁶⁵ Webbplatsen för John Ajvide Lindqvist, januari 2024.

Andra författare som fått citat förevigade på en skylt i Stockholm är Willy Kyrklund, Elin Wägner, Erland Josephson, Eyvind Johnson, Helga Henschen, Lars Ardelius och många fler. Litterära skyltar finns även i till exempel Sundbyberg, Norrtälje och Södertälje. Bland författare som förärats skyltar i Södertälje finns bland annat Göran Rosenberg, Sven Delblanc, Inger Frimansson och Gunnar Ekelöf.

Kontakten mellan författaren och publiken kan också gå via dagstidningar, radio och tv. De två Stockholmsbaserade morgontidningarna håller sig fortfarande med särskilda kulturbilagor. I Sveriges Radio finns Lundströms bokradio och i Sveriges Television bokprogrammet Babel.

Flera svenska tidskrifter bidrar också påtagligt till det litterära kretsloppet. Ett exempel är tidskriften 20TAL med redaktion i Stockholm. Tre nummer ges ut per år med essäer, reportage och samtal om aktuella och angelägna ämnen. Nyskriven skönlitteratur samsas med oprövade röster. Från starten 1980 har föreningen som ger ut tidskriften växt betydligt. Nu ger man även ut böcker och driver en skivareverkstad för barn och unga.

I kategorin litterära tidskrifter med adress i Stockholmsregionen finns även Författaren som ges ut av Författarförbundet fyra gånger per år, och Vi Läser, som ges ut sex gånger per år av Tidningen Vi. Kulturtidskriften Ponton, med redaktion i Stockholm, ger ut fyra nummer per år och riktar sig till den som tycker om att skapa eller som vill ta del av ungt skapande från hela landet.

Påfallande många litterära tidskrifter ges dock ut från andra orter än Stockholm. Tidskrift för litteraturvetenskap ges ut i Lund, Parnass i Mörbylånga, Provins i Umeå och Lyrikvännen i Malmö. Koncentrationen till Stockholmsregionen är alltså inte så stark när det gäller de litterära tidskrifterna.

På samma sätt som bokbranschen håller på att ömsa skinn från det analoga till det digitala har det uppstått nya massmedier inriktade på

det litterära kretsloppet. Boktugg är en svensk webbplats som startades 2014 och som publicerar nyheter om bokbranschen, författare, förlag, bokhandel och bibliotek. I ett analysbrev går man på djupet i ett ämne ungefär varannan vecka. Fokus ligger på bokförsäljning ur förlagens och författarnas perspektiv. Man utforskar affärsmodeller, trender, metoder, knep, tips och trick.⁶⁶

9.3 Den litterära kritiken

Den litterära kritiken har skapats för att hjälpa oss läsare att navigera i det stora utbudet av litteratur. Hur intresserad man än är finns det få om ens någon som kan ta till sig allt på egen hand. Under dagstidningarnas storhetstid på 1950- och 60-talen var det närmast en självklarhet att välrenommerade kulturredaktioner hade anställda kritiker. De hade en betydande makt över böckernas öde och det finns flera exempel på heta debatter mellan författare och kritiker. Numera finns det inte utrymme för att anställa kritiker på slimmade tidningsredaktioner. Därmed inte sagt att kritiken helt har försvunnit, men det är numera få författare förunnat att bli recenserad i en större dagstidning.

Samtidigt uppstår det då och då debatter om litteraturkritikens funktion. Hösten 2021 konstaterade en debattör att kritiken mest består av känslor i stället för av analys. Vem som helst kan känna sig utvald som författare och många lyckas till och med bli framgångsrika. Fast anställda kritiker som tar tid på sig, som följer ett författarskap i decennier och skriver långa essäartade recensioner fyller inte längre någon funktion. Nu är det snabba omdömen och tyckanden som gäller.⁶⁷

Att bristen på recensioner är ett problem för förlagen och författarna framgår av en debattartikel i Dagens Nyheter i januari 2024. Förläggaren Stephen Farran-Lee kritiserar landets kulturredaktioner för att inte ta sitt ansvar. Om nya böcker inte längre recenseras försvinner i praktiken det litterära ekosystemet menar han. Förlagen skickar fortfarande förhoppningsfullt ut böcker skrivna av

⁶⁶ Webbplatsen för Boktugg, januari 2024.

⁶⁷ Per I Gedin: Har litteraturkritikerna blivit överflödiga? Artikel i Svenska Dagbladet, publicerad 9 september 2021.

såväl begåvade debutanter som etablerade skönlitterära författare för benägen bedömning men resultatet är mycket magert. Uteblivna recensioner är nästan ännu grymmare än negative omdömen. För att vända denna trista utveckling krävs enligt Farran-Lee en tydligare vilja från kulturredaktionerna själva att slåss för den kritiska dialogen. De bör betrakta kritiken som en konkurrensfördel i stället för en pinsam rest från ett mossigt förflutet.⁶⁸

Kritiklabbet är en verksamhet som inleddes 2016 för ”att undersöka dagskritikens estetiska, tekniska och ekonomiska förutsättningar i den nya postdigitala offentligheten”. I en första fas drevs verksamheten av Bonnier Books i samarbete med KTH, Handelshögskolan och Södertörns högskola men sedan 2018 bedrivs verksamheten inte längre i Bonnierförlagens organisation. Labbet samarbetar med kritiker, forskare och andra intressenter för att experimentera med det kritiska verket och dess framtid. Målsättningen är att etablera kritiken som konst- och kunskapsform i relation till dess ekonomiska och tekniska villkor och möjligheter.⁶⁹

I det statliga stödsystemet för författare och översättare som fördelas av Författarfonden finns vissa möjligheter att lämna bidrag till kulturjournalister (se avsnitt 10.1). Ett exempel på regionalt

kritikstöd finns i Region Halland. Författaren får sin senaste bok genomgången och analyserad av två yrkeskritiker.⁷⁰ Kartläggningen över litteraturområdet i Stockholmsregionen ska inte leda fram till några konkreta förslag till åtgärder. Helt klart är dock att den kritiska analysen är en viktig del av det litterära kretsloppet som kan behöva beaktas.

Det blir ännu tydligare när man beaktar den växelverkan som finns mellan att vara författare och att vara kritiker. Att skriva egna böcker och att vara kritiker av andras är inte en ovanlig kombination. Det är samtidigt ett ytterligare exempel på hur vår författare kan dryga ut sin hushållskassa. Med färre sådana uppdrag minskar författarens inkomster.

Under senare år har författare och förläggare valt att starta egna bloggar. Författarna Frida Skybäck och Agnes Hellström pratar i Författarpodden om författarskap, skrivande och annat som pågår i förlags- och författarvärlden. Podden som startade 2014 nylanserades hösten 2023 och ett nytt avsnitt släpps varje tisdag. I Förlagspodden reflekterar Lasse Winkler och Kristoffer Lind över bokbranschen utifrån en förläggares perspektiv. Den sannolikt mest kända författarpodden har Alex Schulman och Sigge Eklund som avsändare. Där berättar de båda författarna hjärtliga historier ur sina liv.

68 Stephen Farran-Lee: Kulturredaktionerna ägnar sig åt litterär ghosting. Debattartikel i Dagens Nyheter publicerad 12 januari 2024.

69 Webbplatsen för Kritiklabbet, december 2023.

70 Webbplatsen för Region Halland, december 2023.

10 Ersättningar, stipendier, bidrag och priser

De äldre och mer erfarna kollegorna har beskrivit för vår författare och vår översättare att det sällan går att leva på enbart sitt konstnärskap. Med den insikten gör de båda sitt bästa för att öka sina inkomster från flera källor. Med hjälp av förlag, Författarförbund, centrumbildningar och eventuellt någon litterär agent lyckas de båda väl, såväl inom sitt konstnärskap och med de litterära arrangemangen.

Komna så långt i sina yrkesbanor är det till sist dags för vår författare respektive översättare att bekanta sig med de ersättningar, stipendier, bidrag och priser som står till buds på litteraturområdet. Det handlar i huvudsak om olika system för ekonomiska överföringar till enskilda författare och översättare men det finns även bidrag som kan lämnas till bokförlag, centrumbildningar, litterära tidskrifter och andra organisationer på litteraturområdet. De senare kan leda till ökade intäkter för enskilda författare och översättare men på ett mer indirekt sätt.

Till sist tar livet slut även för den imaginära författaren och översättaren. Det innebär dock inte att deras avtryck i det litterära kretsloppet nödvändigtvis upphör. För de mest kända bildas litterära sällskap, några föräras en staty medan ett fåtal till och med får ett museum uppkallat efter sig.

10.1 Ekonomiska tillskott direkt till upphovsmännen

Den enskilt viktigaste instansen för ersättningar, stipendier och bidrag till författare och översättare är Författarfonden.⁷¹ Fonden hanterar de största budgetramarna och de belopp som tillfaller enskilda författare och översättare är högre än i något annat system. Det är dessutom möjligt att få ersättningarna och bidragen under en följd av år. Av dem som 2022 var mottagare av ersättningar, stipendier eller bidrag från Fonden bodde 49 procent i Stockholmsregionen.

Författarfonden och bibliotekersättningen

Författarfondens verksamhet är sedan starten 1954 uppbyggd kring systemet med bibliotekersättning.⁷² Det var då man hittade en lösning på hur upphovsmännen (författare, översättare, tecknare och fotografer) skulle kompenseras för utlåningen av deras verk på bibliotek. Enligt upphovsrätten har ett bibliotek som har köpt in en bok nämligen rätt att låna ut den utan att upphovsmannen kan motsätta sig det eller få någon ersättning. Lösningen blev en offentligrettslig ersättning där staten årligen tillför fonden medel för biblioteksutnyttjandet.

För att avgöra hur mycket staten ska betala används ett så kallat grundbelopp per boklån. Sedan mitten av 1980-talet fastställs det beloppet i förhandlingar mellan regeringen och Sveriges Författarförbund, Föreningen Svenska Tecknare och Svenska Fotografernas Förbund. De totala intäkterna från systemet avgörs av två faktorer:

⁷¹ Författarfonden fördelar även bidrag till dramatiker och kulturjournalister men det ingår inte i kartläggningen av litteraturområdet i Stockholmsregionen.

⁷² Redovisningen av Författarfondens verksamhet på denna och följande sidor bygger i första hand på uppgifter i Fondens Verksamhetsberättelse 2022.

grundbeloppets storlek och nivån på bibliotekens utlåning. Ett höjt grundbelopp behöver alltså inte leda till en större total intäkt för fonden om utlåningen samtidigt har minskat. På samma sätt kan en låg uppräknings av grundbeloppet ge en stor ökad intäkt totalt sett om utlåningen ökar.

Biblioteksersättningens intäkter från staten används för att finansiera ersättningar och bidrag till upphovsmän och vissa bidrag. Cirka en tredjedel går tillbaka till enskilda upphovsmän som författare och översättare för utlåningen av deras verk. Den återstående så kallade fria delen innehåller kompletterande insatser i form av arbetsstipendier, pensionsbidrag och en särskilt förmånlig biblioteksersättning.⁷³ Kostnaderna för dessa insatser uppgick 2022 till 157,7 miljoner kronor. Det grundläggande kriteriet för att komma i fråga för ett bidrag finansierat av biblioteksersättningen är att man är en författare eller översättare som är representerad i folk- och skolbibliotek med litterära verk. Individuell och särskild biblioteks-

ersättning utgör intäkt i näringsverksamhet, således erläggs beloppet med både skatt och sociala avgifter.

I tabell 10.1 redovisas de ersättningar och bidrag som finansierades av biblioteksersättningen 2022, vilken budgetram de tilldelades, vilka belopp enskilda upphovsmän kunde få samt antalet mottagare av respektive insats. Ettåriga arbetsstipendier är skattefria, medan treåriga och femåriga arbetsstipendier är skattepliktiga och pensionsgrundande; staten betalar pensionsavgiften. Pensionsbidraget är skattepliktigt.

De olika insatserna är placerade uppifrån och ner i den ordning den imaginära författaren och översättaren sannolikt kommer att få del av dem. Efter att boken blivit utgiven av ett förlag ska den säljas till svenska bibliotek och sedan förhoppningsvis lånas ut till läshungriga personer. Då börjar det så småningom ticka biblioteksersättningspengar.

Tabell 10.1: Fördelning av biblioteksersättningens intäkter, 2022

Ersättningar och bidrag	Ram, mnkr	Belopp	Antal mottagare
Individuell ersättning	60,9	2 400 kr–318 150 kr	3 825
1-åriga arbetsstipendier	16,0	70 000 kr–100 000 kr	201
3-åriga arbetsstipendier	19,6	190 000 kr per år	103
5-åriga arbetsstipendier	20,2	200 000 kr per år	101
Särskild biblioteksersättning	47,5	312 000 kr per år	162
Pensionsbidrag	3,5	6 312 kr–2 768 kr	69
Totalt	157,7		

Källa: Författarfonden: Verksamhetsberättelse för år 2022.

Nästa steg för en alltmer etablerad författare och översättare är att ansöka hos Författarfonden om ett arbetsstipendium. Konkurrensen är hård, endast 15–20 procent av ansökningarna kan normalt beviljas. Fondens bedömning utgår

främst från bokproduktionens litterära kvalitet men också från den sökandes behov. Kraven på antalet utgivna böcker blir högre ju större stipendium man söker. Femåriga arbetsstipendier ges vanligtvis till upphovsmän som kommit längre i

⁷³ Biblioteksersättningen finansierar även ett bidrag till upphovsmannaorganisationer på 12,2 miljoner kronor samt Författarfondens administration på 9,4 miljoner kronor.

karriären. Ofta har man haft både ett- och treåriga stipendier innan man tilldelas ett femårigt och den som önskar ett treårigt stipendium bör ha haft ett ettårigt dessförinnan.

Den särskilda biblioteksersättningen är mest eftertraktad bland de insatser som finansieras med intäkter från biblioteksersättningen. Det är en ersättning som tillfaller högt kvalificerade upphovsmän utifrån andra grunder än enbart antalet utlånade böcker. Av de 162 mottagarna är 52 procent bosatta i Stockholmsregionen. Ersättningen är högre än för arbetsstipendierna och så länge innehavaren uppfyller villkoren fortsätter den särskilda ersättningen att utbetalas årligen. För att komma i fråga för den här ersättningen bör man ha varit verksam i minst 10 år och med rimlig kontinuitet kommit ut med minst 5–6 böcker, för översättningar gäller 10–20 verk. Men i den hårda konkurrensen ställs kraven på de sökande högre än vad som följer av riktlinjerna. Som innehavare av särskild biblioteksersättning får man inte samtidigt inneha en anställning eller uppdrag med anställningslika villkor, som motsvarar mer än halv årsarbetstid.

När en författare respektive översättare blir äldre öppnar sig möjligheten för ett pensionsbidrag från Författarfonden. För att komma i fråga ska man ha en bokproduktion som bedöms som tillräcklig vad gäller omfattning och litterära kvaliteter. Vidare ska storleken på pensionsbidraget anpassas till mottagarens allmänna pension så att de tillsammans inte överstiger 3,8 prisbasbelopp, vilket motsvarar 183 540 kronor (2022). På det beloppet ska mottagaren erlägga skatt.

Biblioteksersättningens osäkra framtid

När biblioteksersättningen konstruerades på 1950-talet var det ett både kreativt och tryggt sätt att finansiera upphovsmannastöden på. Vissa år ökade bibliotekens utlåning av böcker, andra år sjönk den men i längden jämnade det ut sig. Utvecklingen under det senaste decenniet ger dock anledning till viss oro. Trenden vad gäller biblio-

teksutlåningen är tydligt negativ. Utlåningen har minskat med över 20 procent.

Att de totala intäkterna från biblioteksersättningen ändå hålls uppe beror i hög grad på en generös ökning av grundbeloppet. Dessutom har andelen utlåning av verk på svenska, vilket ger högre ersättning, ökat något. Däremot kompenseras inte nedgången av lån av fysiska exemplar av en ökad e-boksutlåning. Under det senaste decenniet har e-boksutlåningen ökat med cirka 1,5 miljoner lån medan utlåningen av fysiska exemplar har minskat med cirka 15 miljoner lån.

Biblioteksersättningen bygger helt på utlåningen av fysiska böcker. Vare sig utlåningen av e-böcker eller ljudböcker bidrar till systemet. Frågan om att inkludera e-böcker och ljudböcker har diskuterats i flera statliga utredningar men frågan är komplex. Biblioteken betalar förlagen för de digitala utlånen enligt olika avtalsmodeller, till exempel per utlån. Författarnas ersättning beror i sin tur på författarens avtal med sitt förlag.⁷⁴

Det nuvarande systemet för biblioteksersättning är alltså inte längre så stabilt. Om den negativa trenden för utlåningen av fysiska böcker fortsätter, och ingen lösning uppnås vad gäller ersättning för utlåning av e-böcker och ljudböcker, kan hela det befintliga systemet för stöd till författare och översättare komma att påverkas. Det är dock ett statligt ansvar och berör inte Region Stockholm annat än via det faktum att cirka 50 procent av landets författare är bosatta i regionen.

Författarfondens statsbidrag

Författarfonden fördelar också olika statliga bidrag till bland annat författare och översättare. Fonden hanterar de båda bidragssystemen delvis olika. Insatserna från biblioteksersättningen används för att skapa ekonomisk trygghet för upphovsmännen under längre perioder. Statsbidraget används i stället som ett komplement till biblioteksersättningen och används i första hand för fler ettåriga arbetsstipendier. Den anslagspost som sätter ramarna för statsbidraget har uppgått

74 Författarfonden: Remissyttrande över Rapporten Demokratins skattkammare – Förslag till en nationell biblioteksstrategi (2019).

till cirka 10 miljoner kronor per år men för 2022 tillfördes anslaget extra anslagsmedel från de så kallade återstartsmedlen. Fonden använde tillskottet för att besluta om fler ettåriga arbetsstipendier. Givet att den författare och den översättare vi följer hade varit förhållandevis färska i sina yrkesroller skulle de extra arbetsstipendierna ha varit en bra möjlighet att ta sig in på Författarfondens bidragstrappa.

Statsbidraget kan även användas för att stödja kulturjournalister. För dessa stipendier gäller mer allmänna krav på den litterära och journalistiska verksamhetens kvalitet och omfattning, utan direkt koppling till förekomsten av böcker på biblioteken. Bidragsgivningen till kulturjournalister regleras i [förordning \(2019:1269\) om statsbidrag till konstnärer](#). Där nämns inte kulturjournalister specifikt utan de ingår i gruppen konstnär inom litteratur- och ordområdet. I regleringsbrevet preciseras att de medel som ställs till förfogande ska användas för bidrag till författare, översättare, kulturjournalister och dramatiker.⁷⁵

Långtidsstipendium kan lämnas till konstnärer som under längre tid bedrivit konstnärlig verksamhet av god kvalitet för att hon eller han ska kunna utveckla sitt konstnärskap. Stipendiet kan utgå under högst 10 år med ett belopp som motsvarar tre prisbasbelopp per år. Av de 31 personer inom Författarfondens område som är mottagare av långtidsstipendium är 21 (68 procent) bosatta i Stockholmsregionen.⁷⁶

Systemet med inkomstgarantier för konstnärer har avskaffats av riksdagen vad avser möjligheten att utse nya mottagare av garantin. De som redan hade blivit tilldelade garantin får behålla den enligt den modell som gällde. För närvarande är det 14 personer inom Författarfondens ansvarsområde som är mottagare av en inkomstgaranti och 8 av dessa (57 procent) är bosatta i Stockholmsregionen.⁷⁷

Kulturrådets bidrag till översättare av svensk litteratur

Professionella översättare av svensk litteratur och dramatik kan söka bidrag från Kulturrådet. Syftet med bidraget är att främja det internationella utbytet på litteraturområdet och stärka kompetensen hos översättare av svensk litteratur och dramatik. Med svensk litteratur avses litteratur skriven på svenska eller på något av de nationella minoritetsspråken och som är utgiven i Sverige. Bidraget kan användas för medverkan i festivaler, kongresser, seminarier, mässor och workshops. För 2022 har Kulturrådet betalat ut 8,2 miljoner kronor i översättningsstöd.

Litterära priser

De många litterära priser som delas ut under året har några likheter med Författarfondens olika ersättningar och bidrag. Båda systemen har det dubbla syftet att belöna vissa konstnärskap och att höja intresset för litteraturen och läsningen. En annan likhet är att båda riktar sig till enskilda författare och översättare, inte till någon mellanhand. Skillnaderna är dock många.

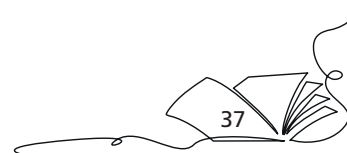
Det går oftast inte att ansöka om ett pris, pristagaren är ofta ensam i sin upphöjelse och priset är normalt en engångsföreteelse för vinnaren. Oftast ingår en penningsumma i priset men beloppen varierar avsevärt. De flesta prisbeloppen ligger dock på mellan 50 000 och 100 000 kronor. Det finns en uppsjö av litterära priser och ambitionen är inte här att redovisa alla. Här följer i stället ett axplock av litterära priser med koppling till Stockholmsregionen, i första hand genom att priset delas ut i Stockholm eller genom att de administreras i huvudstaden.⁷⁸

⁷⁵ Regleringsbrev för budgetåret 2023 avseende anslagen 1:2, 2:1, 5:2, 7:3, 8:2, 8:3, 8:5, 10:1, 11:1 och 11:3.

⁷⁶ Uppgifter lämnade av Författarfonden, januari 2024.

⁷⁷ A.a..

⁷⁸ Uppgifterna om priserna i listan är hämtade från webbplatserna för ansvariga organisationer.

Katapultpriset

Priset delades ut första gången 1991 på initiativ av Författarförbundets skönlitterära sektionsstyrelse. Det är årets bästa skönlitterära debut som prisas. Vid 2022 års utdelning var prissumman 60 000 kronor.

Kulturhuset Stadsteaterns internationella litteraturpris

Priset instiftades 2015 för att premiera utländska författare och deras svenska översättare. Prissumman är 150 000 kronor, varav vinnarduon får hälften var. Priset finansieras av Kulturhuset Stadsteatern med stöd av Bonnierförlagen, Natur & Kultur och Norstedts.

Stockholms stads hederspriser

Hederspriset delas årligen ut till personer eller organisationer som har stor betydelse för kulturlivet i Stockholm. Pristagarna utses inom fem kategorier, varav ett är litteratur, och prissumman är 100 000 kronor.

Stockholms stads kulturstipendium

Stockholms kulturnämnd delar varje år ut 20 kulturstipendier inom olika konstformer, inklusive litteratur. Stipendiet är på 40 000 kronor och kan sökas av enskilda personer. För att vara berättigad ska konstnären ha varit verksam i Stockholm det senaste året, vara folkbokförd i Stockholms kommun och ska inte ha fått stipendiet under de tre senaste åren.

Elsa Thulin-priset

Priset instiftades 1960 och delas årligen ut till översättare av allmänlitteratur. Elsa Thulin (1887–1960) var Svenska Översättarförbundets första ordförande. Priset administreras av Översättarsektionen vid Författarförbundet och består av en plakett och en penningssumma.

Elsa Beskow-plaketten

Priset instiftades av Svensk biblioteksforening 1958 och utdelas till den konstnär som framställt föregående års bästa svenska bilderbok för barn

eller den bäst illustrerade svenska barnboken. Prissumman är på 25 000 kronor. Svensk biblioteksforening delar årligen också ut Aniarapriset till en svenskspråkig författare av skönlitteratur för vuxna och Nils Holgersson-plaketten till författaren av föregående års bästa barn- eller ungdomsbok.

Naglerpriset

Ett nyinstiftat pris till översättare, tolkar eller publicister av översatt litteratur till svenska. Priset har instiftats av människorättsaktivisterna Monica och Gerald Nagler och delas ut av Svenska Penn. Prissumman är 100 000 kronor.

Mare Kandre-priset

Priset har delats ut årligen sedan 2006 till en författare som skriver i Mare Kandles anda. Utdelningen av priset sker under Stockholm Internationella Poesifestival. I samarbete mellan 20Tal och Kandles familj. Prissumman är 15 000 kronor.

Madeleine Gustafsson-priset

Priset ges till en svenskspråkig litteraturkritiker som varit verksam under året. Författarförbundet administrerar priset och prissumman är 50 000 kronor.

Sigtunastiftelsens naturastipendier till författare Stipendiet söks hos stiftelsen och kan tilldelas upp till fem författare per år och består av tre veckors fri vistelse på Sigtunastiftelsen.

Natur & Kulturs litterära stipendier

Stipendiet ska göra det möjligt för författarna som erhåller stipendiet att läsa in sig på sina ämnen och göra research inför för ett litterärt verk inom sakprosa eller skönlitteratur. Tolv författare tilldelas vardera 100 000 kronor.

Eva Bonniers stipendium

Stiftelsen Eva Bonniers 70-årsfond har till ändamål att genom utdelande av stipendium understödja sakprosa och populärvetenskapligt

berättande om i första hand kvinnor och den kvinnliga erfarenheten i dåtid och nutid. Prissumman är 50 000 kronor.

Svenska Akademiens priser och stipendier

Akademien verkar för svenska språket och litteraturen bland annat genom priser och stipendier till författare, översättare, kritiker, forskare, svensklärare och bibliotekarier. Belöningarna avser i första hand litterära, språkliga och allmänt kulturella insatser. Flertalet belöningar delas ut utan föregående ansökan.⁷⁹

Några exempel är stipendium till Harry Martinsons minne på 70 000 kronor, Svenska Akademiens pris till framstående författare av barn- och ungdomslitteratur på 150 000 kronor, Eric och Ingrid Lilliehööks stipendium på 125 000 kronor som växelvis tilldelas författare, översättare och bibliotekarier, Ole och Ann-Marie Söderströms pris på 45 000 kronor till en författare av hög litterär förtjänst samt Axel Hirschs pris på 125 000 kronor till författare som under de senaste två åren utgivit en levnadsteckning av högt konstnärligt och kulturhistoriskt värde eller ett betydelsefullt historiskt arbete.

Augustipriset

Augustipriset instiftades 1989 och administreras av Förläggareföreningen. Sedan 1992 delas det ut i tre kategorier: årets svenska skönlitterära bok, årets svenska fackbok och årets svenska barn- och ungdomsbok. Vinnarna får vardera 100 000 kronor.

Almapriset

Astrid Lindgren Memorial Award instiftades av regeringen 2002, samma år som författarinnan dog. Varje år belönas en person eller organisation som bidrar till litteraturens betydelse för barn och unga över hela världen. Prissumman är fem miljoner kronor och ska därmed vara världens största i sitt slag. Priset administreras av Statens kulturråd.

Nobelpriset i litteratur

Världens mest prestigefyllda och kända litterära pris. Pristagaren utses av Svenska Akademien bland författare i hela världen. Priset delas ut på Nobeldagen 10 december i Stockholm varje år. Prissumman är 11 miljoner kronor. En tradition sedan många år tillbaka är att nobelpristagaren i litteratur besöker Rinkeby bibliotek och träffar barn från Tensta och Rinkeby.

Som redan framgått är det inte möjligt att ansöka om de flesta litterära priserna och därför finns det ett mått av slump inbyggt i de urvalsprocesser som leder fram till en pristagare. Författaren och översättaren kan inte räkna med att få något pris. Om det ändå händer är det relativt höga prisbelopp som faller ut.

10.2 Ekonomiska tillskott som gynnar upphovsmännen indirekt

Det litterära kretsloppet omfattar många olika aktörer och det speglas även i det offentliga stödsystemet. Bokförlag, intresseorganisationer, föreningar och arrangörer av litterära evenemang kan komma ifråga för ekonomiska bidrag från staten, Region Stockholm och från regionens kommuner. Det är stöd som inte direkt gynnar upphovsmännen men väl indirekt. Antingen genom att bokproduktionen underlättas eller genom att möjligheten till extrainkomster ökar.

Region Stockholms bidrag till organisationer på litteraturområdet

Region Stockholm har ett kulturstöd som ska främja alla former av kultur⁸⁰. Såväl etablerade som nya kulturaktörer ska ha möjlighet att söka. Kultur för barn och unga är prioriterat. Kulturstödet finns dels som verksamhetsstöd, dels som projektstöd. Verksamhetsstöd lämnas under ett till tre år och ska kunna utgöra en grund för att sprida och utveckla den egna verksamheten. Projektstödet är avsett för tidsbegränsade kulturverksamheter i länet med tydlig början och slut. Det kan sökas vid två tillfällen per år. För båda stöd-

⁷⁹ Webbplatsen för Svenska Akademiens priser, stipendier och bidrag, december 2023.

⁸⁰ Webbplatsen för Region Stockholm, december 2023.

formerna gäller att de bara kan sökas av juridiska personer, som föreningar, bolag och stiftelser och projektstöd kan även sökas av enskild firma.

Verksamheter på litteraturområdet har för 2023 beviljats verksamhetsstöd av Region Stockholm på totalt 4,2 miljoner kronor. Exempel på stöd-mottagare är Svenska barnboksinstitutet, 20TAL, Författarcentrum Öst och Översättarcentrum. Samtidigt har projektstöd för sammanlagt 480 000 kronor beviljats projekt på litteratur-området, till exempel Svenska P.E.N., Stockholms Litteraturmessa, Somali Nordic Culture, Pralin Magasin och Afrikultur.

Kommunernas finansiering av kultur

Stockholm stad ansvarar för flera kulturinstitutioner, till exempel Stockholms Stadsteater, Stockholms stadsbibliotek och Stadsmuseet. Stöd lämnas även till fria kulturskapare, konstnärlig produktion och kulturarrangemang, folkbildning, kulturetablering och utvecklingsinsatser.⁸¹ Andra kommuner i Stockholmsregionen driver eller finansierar i mindre utsträckning kulturinstitutioner utöver kulturskolan och folkbiblioteks-verksamheten även om undantag finns. Nacka kommun har till exempel prioriterat satsningar på bibliotek och kulturskola. Huddinge kommun har under 2023 öppnat ett nytt bibliotek i Flemingsberg.⁸²

Författarfondens bidrag till

Författarförbundet

Intäkterna från biblioteksersättningen finansierar i huvudsak ersättningar och stipendier till upphovsmännen. Därtill används cirka 6,5 procent av intäkterna som organisationsbidrag. Författarförbundet är gemensam organisation för författare och översättare och erhöll 8,7 miljoner kronor för år 2022. Sammanlagt utdelades bidrag till upphovsmännens organisationer med 12,2 miljoner kronor.⁸³

Svenska Akademiens bidrag till litterära projekt

Svenska Akademien, med lokaler i centrala Stockholm, grundades av Gustav III för att värna om och främja det svenska språket, såväl svenskans stavnings- och grammatikregler som språkets skönlitterära uttryck. I linje med det delar Akademien årligen ut bidrag till en mängd kulturella ändamål, med anknytning till sina intresseområden, exempelvis till litterära festivaler eller seminarier. Akademien konstaterar i sina riktlinjer att antalet ansökningar har ökat påtagligt under senare år och som en konsekvens därav behöver man prioritera tydligare. Regelbundet återkommande stöd kommer till exempel att beviljas i mindre utsträckning.⁸⁴

Kulturrådets bidrag till organisationer på litteraturområdet

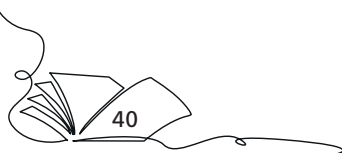
Kulturrådet är den stora statliga bidragsmyndigheten på kulturområdet. Verksamheten omfattar hela landet och bedrivs från deras lokaler i centrala Stockholm. Ett av de kulturområden som myndigheten ansvarar för är Litteratur och läsande. Under den rubriken ryms det ett tiotal olika bidragsformer. Eftersom Författarfonden har ett snarlikt ansvarsområde kan ansvarsfördelningen behöva klargöras. Traditionellt har det sagts att Fonden hanterar ersättningar och bidrag till enskilda upphovsmän medan Kulturrådet hanterar stöd till organisationer som verkar på litteraturområdet. Helt vattentätt är det dock inte. Som framgått ovan ger Kulturrådet bidrag till enskilda översättare och Författarfonden lämnar organisationsbidrag till Författarförbundet. Här följer de stödformer i Kulturrådets arsenal som i förlängningen har bäring på Stockholmsregionens författare och översättare.

⁸¹ SOU 2023:58, s. 156 och webbplatsen för Stockholms stad, januari 2024.

⁸² SOU 2023:58, s. 134.

⁸³ Författarfonden: Verksamhetsberättelse 2022, s. 21.

⁸⁴ Svenska Akademien: Riktlinjer 2024. Ansökan om bidrag från Svenska Akademien.

Litteraturstöd

Är ett efterhandsstöd som kan sökas av bokutgivare för förstaupplagan av en bok eller för återutgivning av klassisk litteratur som givits ut under de senaste sex månaderna. Stödbeloppet bestäms i relation till hur många sidor boken har. Maxbeloppet är 70 000 kronor per bok. Alla böcker som fått litteraturstöd får även distributionsstöd för att skickas ut till landets bibliotek. För 2022 har Kulturrådet betalat ut 52,5 miljoner kronor i litteraturstöd.

Produktionsstöd till kulturtidskrifter och Bidrag för spridning av kulturtidskrifter

Finns för att många olika sorters kulturtidskrifter av hög kvalitet ska kunna ges ut. Med kulturtidskrift menas en tidskrift som kommer ut regelbundet flera gånger per år och har ett innehåll som vänder sig till en allmän publik. Den ska innehålla kulturdebatt i vid mening eller ge utrymme för analys och presentation inom kultur och konst. För 2022 har Kulturrådet betalat ut 29,3 miljoner kronor för båda stöden tillsammans.

Bidrag för läs- och litteraturfrämjande insatser

Kan sökas av organisationer som anordnar läsfrämjande insatser och/eller litterära evenemang som riktar sig till allmänheten. Bidraget kan användas till lönekostnader, arvoden och marknadsföring. Kulturrådet genomför 2021–2023 en satsning på ett läsfrämjandelyft för personal på de kommunala folkbiblioteken. Läsfrämjandelyftet ska bidra till kompetensutveckling inom litteraturförmedling och läsfrämjande, med ett särskilt fokus på barns och ungas läsning. För läs- och litteraturfrämjande insatser har Kulturrådet för 2022 betalat ut 23,2 miljoner kronor och för Läsfrämjandelyftet 2,9 miljoner kronor.

Inköpsstöd till folk- och skolbibliotek

Finns för att främja barns och ungas intresse för läsning genom ökad tillgång till litteratur och medier. Den som ansöker ska representera kommunens folk- och skolbibliotek. En samlad

ansökan per kommun gäller. Kommunens totala anslag för medier under ansökningsåret får inte vara lägre än under föregående år. Den summa som avser medier för barn och unga får inte heller minska. För 2022 har Kulturrådet betalat ut 35,4 miljoner kronor.

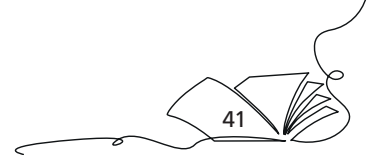
De redovisade bidragen som når fram till författaren och översättaren på ett mer indirekt sätt är viktiga för att upprätthålla en litterär infrastruktur med välförsedda bibliotek, bokförlag som vågar satsa på kvalitetslitteratur, en mångfald av litterära arrangemang och intresseorganisationer som framgångsrikt för sina medlemmars talan. Kulturrådet redovisar årligen den regionala fördelningen av sin bidragsgivning.⁸⁵ Av anslaget för bidrag till litteratur, kulturtidskrifter och läsfrämjande har 43 procent kunnat fördelas på regioner, återstoden har bedömts som nationella eller internationella insatser. Det ligger nära till hands att det som bedömts som nationellt i hög grad tillfaller verksamheter i Stockholmsregionen. Av de regionalt fördelade medlen fick huvudstadsregionen ta emot 17 procent.

Låg mervärdesskatt på böcker

Vid sidan av stöd till det litterära kretsloppet på den statliga budgetens utgiftssida finns det även stöd på budgetens inkomstsida att redovisa. Det handlar om avvikelser från en enhetlig mervärdesskatt, som i den årliga budgetpropositionen redovisas som en skatteutgift och som ett stöd till bokbranschen. Sedan 2002 är mervärdesskattesatsen sex procent vid försäljning av fysiska böcker. Juli 2019 infördes samma skattesats på den digitala motsvarigheten. I budgetpropositionen för 2024 beräknas skatteutgiften för ”böcker och broschyrer” till 1,7 miljarder kronor. Det handlar med andra ord om en utgift som vida överstiger kostnaderna för det direkta konstnärspolitiska stödet på litteraturområdet.

⁸⁵ Prop. 2023/24:1 Utgiftsområde 17, s. 24-25 samt Statens kulturråd. Statliga kulturutgifter i regionerna 2021–2022.

11 Minnet av författaren och översättaren

Att författaren och översättaren lämnar jordelivet behöver inte betyda att det de uppnått försvinner. Det finns många exempel på hur intresset för populära författares och översättares böcker hålls uppe genom bildandet av litterära sällskap i författarens eller översättarens namn. För ett fåtal kan det leda vidare till att till att ett museum i författarens namn skapas eller att en staty av författaren placeras ut.

11.1 Litterära sällskap

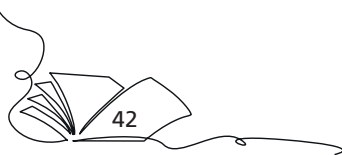
De litterära sällskapen i Sverige (DELS) är sedan 1990 en paraplyorganisation som samlar de i Sverige verksamma litterära sällskapen.⁸⁶ Syftet är att främja och sprida kännedom om den litterära sällskapsrörelsen samt att samordna sällskapens insatser av gemensamt intresse. Man ger även ut tidningen Parnass. Verksamheten i DELS bedrivs med Stockholm som bas.

Enligt uppgift finns det över 150 litterära sällskap i Sverige, oftast ägnade åt en svensk eller utländsk författare. Sällskapen verkar över hela landet, ofta i anslutning till författarens födelseort men flera sällskap har därutöver även en krets i Stockholm. Dessutom har flera av sällskapen bildats kring Stockholmsrelaterade författare.

Även om det finns likheter i skälen till att det bildas litterära sällskap så finns det också betydande skillnader. De sällskap som arbetar med de största författarnamnen har ofta ett nära samarbete med forskningen kring författaren, vilket inte gäller på samma sätt för sällskap som bildats kring mindre kända författare. Ett typiskt program för ett möte i ett sällskap består av föredrag, film och samtal kring författaren och dennes verk.

Här följer några exempel på Stockholmsrelaterade författarsällskap:

- **Fredrika Bremer (1801–1865)**
Hon var en romanförfattare, samhällsdebattör och feministisk pionjär. Sällskapet värnar särskilt om hennes älskade Årsta slott.
- **Carl Jonas Love Almqvist (1793–1866)**
Almqvistsällskapets målsättning är att bidra till kännedom om hans verk och person, hans tänkande och hans visioner.
- **Moa Martinson (1890–1964)**
Sällskapet Moas vänner verkar för att torpet Johannesdal i Ösmo, Nynäshamns kommun, med dess samlingar ska bevaras. Man främjar också utgivning och spridning av författarens böcker.
- **Per Anders Fogelström (1917–1998)**
Sällskapet vill verka för att minnet av Per Anders Fogelströms person, hans författarskap, kulturgärning och samhällsengagemang hålls levande.
- **Britt G. Hallqvist (1914–1997)**
Hallqvist var barnboksförfattare, poet, översättare, psalmdiktare med mera. Sällskapet vill hålla hennes verk levande.
- **Jan Olof Olsson (1920–1974)**
Jolosällskapet vill främja intresset för och studiet av Jolo:s journalistik och författarskap genom samvaro, föredrag, resor och utgivning av skrifter.

De litterära sällskapen drivs av ideella krafter som gör storverk för att minnet av deras favoritförfattare ska leva vidare. Ett ideellt arbete av ett fåtal eldsjälur gör samtidigt verksamheterna sårbara. Det gäller att sörja för generationsskiften i god tid.

11.2 Museer, statyer och skulpturer

Den danska staden Odense är ju intimt förknippad med författaren H C Andersen, vilket inte undgår en nutida besökare. I stadens centrum kan man följa i författarens fotspår genom de skoavtryck som sitter fast i trottoarer och vägbanor. Författarens barndomshem är sparsamt bevarat och öppet för besökare och därtill har man mitt i den historiska delen av staden byggt ett stort och modernt H C Andersen Hus med utställningar om författarens liv och hans mångfacetterade konstnärskap.

Stockholmsregionen har ju inte en författare som är lika förknippad med staden som H C Andersen är med Odense. I Stockholmsregionen finns det i själva verket många betydelsefulla författare att minnas. Carl Michael Bellman, Carl Jonas Love Almqvist, Hjalmar Söderberg och Per Anders Fogelström för att nämna några. Ska man ändå peka ut ett par författare med en speciell koppling till Stockholmsregionen och som står ut både litterärt och personligt skulle nog de flesta säga antingen August Strindberg (1849–1912) eller Astrid Lindgren (1907–2002).

Strindbergsmuseet

Museet ligger långt upp på Drottninggatan i Stockholm. Det är organiserat som en stiftelse med Stockholms stad, Strindbergsällskapet och Nordiska museet som stiftare. Genom permanenta och tillfälliga utställningar samt fortlöpande dokumentation ska August Strindbergs liv och verk belysas. Stiftelsen ska även upplåta lokaler till forskning. En del av museet utgörs av den bostad i Blå tornet som Strindberg bebodde mellan 1908 och 1912. Strindbergs intima teater, som ligger på Norra Bantorget i Stockholm, är en del av stiftelsens verksamhetsområden.

Astrid Lindgrens lägenhet

Astrid Lindgren förknippas ju ofta med Vimmerby i Småland, där hon föddes och där flera av hennes böcker utspelas. Större delen av sitt vuxna liv bodde hon dock i Stockholm, på Dalagatan 46, och det var därifrån hennes världsberömmelse växte fram. Hon stannade i lägenheten på Dalagatan till sin död. Lägenheten är bevarad och tillgänglig för bokade visningar som sköts av Astrid Lindgren-sällskapet och Astrid Lindgrens familj.

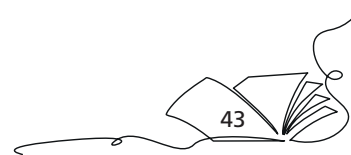
Wendela Hebbes hus

Hebbe (1808–1899) blev Sveriges första kvinnliga yrkesjournalist när hon anställdes på Aftonbladet 1841. Hon skrev om teater och musik, recenserade och översatte böcker, tonsatte sånger och skrev sagoböcker. Villan, som var en gåva från Lars Johan Hierta, stod från början vid Snäckviken men har senare flyttats till sin nuvarande plats invid Vänortsparken i Södertälje. Verksamheten i huset drivs av föreningen Wendelas vänner.

Albert Engströms museum och ateljé

Engström (1869–1940) var bördig från Lönneberga socken i Småland men lämnade hembygden för studier i Uppsala och så småningom blev han bofast på gården Augustberg i Grisslehamn. Engström var framför allt känd som tecknare men var också en framstående författare av humoresker, reseskildringar och kåserier. Albert Engström Sällskapet driver i dag gården i Grisslehamn som ett museum och arrangerar olika aktiviteter, bland annat delas varje år Albert Engström-priset ut.

De här fyra museerna är exempel på hur ett författarskap kan leva vidare långt efter författarens död. Verksamheterna är alla knutna till författarnas respektive bostäder. Strindbergsmuseet skiljer sig från de andra genom att ha en anställd museichef och en intendent samt fasta och tillfälliga utställningar. De andra tre museerna drivs utan anställd personal men har en livaktig verksamhet. I alla fyra exemplen spelar ett litterärt sällskap i författarens namn en viktig roll.

För att hålla uppe minnet av författare och översättare finns det också gott om statyer och skulpturer i Stockholmsregionen. De kan delas upp i två kategorier. Den ena avser de statyer som skapats för att efterlikna författaren, den andra avser de skulpturer som skapats utifrån den inspiration konstnären fått av att läsa författarens böcker.

Till den första kategorin hör statyn över författaren Hjalmar Söderberg i Humlegården. Flera av de mest kända svenska författarna har flera statyer, till exempel Astrid Lindgren, August Strindberg, Selma Lagerlöf och Carl Michael Bellman.

Till den andra kategorin hör bland annat den skulptur som tillägnats Karin Boye. Skulpturen är placerad på Karin Boyes torg i Huddinge kommun

och visar två kvinnor som står vid början av en väg. Vägen är slingrande och skildrad i perspektiv.

Den smalnar av, ungefär som i en målning. På Fullersta Gård i Huddinge finns ett rum tillägnat författaren.⁸⁷

Ett annat exempel på en konstnärsskulptur är *Förklädd gud* som skapats efter dikten med samma namn av Hjalmar Gullberg 1933, det år då nazisterna tog över makten i Tyskland. Skulpturen består av en liten pojke som spelar på sin flöjt med slutna ögon och vid hans fötter ligger ett litet lamm. Motivet går tillbaka ända till antiken och sagan om guden Apollon. Skulpturen är placerad i Österåker.⁸⁸

---

⁸⁷ Webbplatsen för Stockholms läns museum, december 2023.

⁸⁸ A.a.

12 Avslutning

Avslutningsvis följer en sammanfattning och en kortfattad analys av förutsättningarna för litteraturområdet i Stockholmsregionen.

12.1 Sammanfattning

Uppdraget har varit att under drygt två månader göra en bred kartläggning av litteraturområdet i Stockholmsregionen och att redovisa uppdraget i en skriftlig rapport. Underlaget till rapporten har hämtats från webbplatser, tidigare utredningar och rapporter samt från samtal med företrädare från centrala organisationer på litteraturområdet (se bilaga 1).

En imaginär författare och en imaginär litterär översättare har stått i centrum för kartläggningen. Vi följer dem tätt i hämlarna på deras väg igenom livet, från vaggan till bortom graven. Utmaningen för dem båda är att hitta en väg genom det litterära kretsloppets snåriga väv av utbildningar, bokförlag, distributörer, bokhandlare, bibliotek, branschorganisationer, centrumbildningar med mera.

Resan inleds med flera alternativa utbildningsvägar som den blivande författaren och litterära översättaren kan välja bland i Stockholmsregionen. Cirka hälften av de manus som accepteras av de större förlagen är skrivna av författare som gått igenom en eller flera skrivutbildningar.

Den kommersiella delen av det litterära kretsloppet har förändrats det senaste decenniet. Det pågår en långsiktig övergång från fysiska

till digitala böcker och från fysisk bokhandel till nätbokhandel. I dag står internetbokhandeln och strömningstjänsterna för 74 procent av marknadens värde. Strukturellt domineras det litterära kretsloppet av tre allmänutgivande förlagsgrupper, två distributionsföretag och tre större bokhandelskedjor. Bokförsäljningen låg 2021 för första gången över 5 miljarder kronor. Höga elpriser och en galopperande inflation har dock minskat bokbranschens marginaler.

Det finns sedan länge en bild av en Stockholmsdominans i det litterära kretsloppet, dit blivande författare och översättare dras för att få en bättre chans att lyckas och som Stockholmsregionen kan dra fördel av genom de många nationella insatserna i huvudstaden. I tabell 12.1 redovisas hur kretsloppets nationella aktörer har valt att lokalisera sig själva och sina verksamheter.

Tabellen visar att verksamheter som förutsätter täta kund- och medborgarkontakter inte kan koncentreras till Stockholm. Det gäller författarskolor, distributionsföretagen, bokhandelnätet, folkbiblioteken och de litterära tidskrifterna. Däremot finns det fördelar med att lokalisera bokförlag, huvudkontoren för större företag och myndigheter till Stockholmsregionen. Tillsammans skapar de olika delarna ett litterärt kretslopp som uppenbarligen attraherar unga med författar- och översättardrömmar. Hälften av landets författare och översättare bor i Stockholmsregionen.

Tabell 12.1: Lokalisering av det litterära kretsloppets nationella aktörer

Nationella aktörer	Lokalisering i Stockholmsregionen
Författarskolor	Ingen koncentration: finns på flera orter i landet, till exempel Lund, Kramfors, Angered, Nässjö och Skurup.
Bokförlagen	Stor koncentration: 90 procent av Förläggareföreningens medlemsföretag; 40 procent av medlemsföretagen i NOFF.
Distributionsföretagen	Ingen koncentration: Två företag med vardera två brofästen, ett i Stockholm, ett ute i landet.
Bokhandeln	Stor koncentration: Huvudkontor för bokhandelskedjor och branschorganisationer. Ingen koncentration: Endast 18 procent av landets boklådor finns i Stockholmsregionen.
Biblioteken	Stor koncentration: Nationalbiblioteket och merparten av specialbiblioteken. Ingen koncentration: Folkbibliotek, sjukhusbibliotek, fängelsebibliotek och skolbibliotek.
Litterära agenter	Stor koncentration: 14 av 15 agenturer finns i Stockholmsregionen.
Litterära tidskrifter	Ingen koncentration: Många produceras i andra delar av landet.
Fördelning av nationella ersättningar, stipendier, bidrag och priser	Stor koncentration: Författarfonden, Kulturrådet och Svenska Akademien finns i Stockholmsregionen.
Författare och översättare	Stor koncentration: Närmare hälften bor i Stockholmsregionen.

Rekryteringsprocessen fram till det hägrande målet om att bli etablerad i sina respektive yrkesroller skiljer sig åt mellan författare och översättare. Författare skickar in sitt manus till ett eller flera förlag, medan den blivande översättaren inleder sitt yrkesliv som frilansare. Den överväldigande majoriteten av inskickade manus blir refuserade men i de fall manuset får ett ja börjar planeringen för bokens utgivning.

Den nya författaren och den nya översättaren är medvetna om svårigheten att livnära sig enbart på intäkterna från sina respektive yrken. Det gäller att hitta kompletterande intäkter men också om att få bra betalt för sina manus. Ett nät av behjälpliga organisationer finns till hands för att bistå författaren och översättaren med råd och information.

Det publika mötet mellan författare och läsare ökar intresset för läsning i allmänhet, liksom författarens och förlagets intäkter. Varje år arrangeras tusentals litterära evenemang i Stockholmsregionens skolor, bibliotek, boklådor med mera. Årliga litteraturfestivaler och -mässor adderar till det stora utbud som står till medborgarnas förfogande. Litterära tidskrifter, nättidskrifter och poddar kan

bidra till viktiga mentala möten mellan författare och läsare. Den kritiska analysen av litteratur som ges ut får dock allt mindre plats i det litterära kretsloppet och det kritiserar från flera håll.

Det finns en stor arsenal av ersättningar, stipendier, bidrag och priser som riktar sig till författare och översättare. Den enskilt viktigaste instansen är Författarfonden som hanterar systemet med biblioteksersättning och de ersättningar och stipendier som ingår. Andra viktiga aktörer med ansvar för stipendier, bidrag och priser är Kulturrådet, Svenska akademien, Region Stockholm och Stockholms stad. När en författare och en översättare lämnar jordelivet kan intresset för deras böcker upprätthållas genom litterära sällskap, genom statyer och skulpturer och i speciella fall genom skapandet av ett museum.

När vår författare och vår översättare tagit sig igenom det litterära kretsloppet har de kunnat iaktta en del oroande tecken. En ansträngd samhällsekonomi som får till konsekvens att skolor och vårdinrättningar har svårare att bjuda in författare till samtal. Den låga ersättningen till författarna från försäljningen av ljudböcker

riskerar att sänka ersättningsnivåerna generellt. Färre översatta böcker och utvecklingen av AI kan på sikt kan hota översättaryrket. Den negativa trenden för utlåningen av fysiska böcker på bibliotek hotar systemet med biblioteksersättning och de ersättningar och stipendier som hänger ihop med det.

12.2 Analys

Det råder ingen tvekan. I Stockholmsregionen finns hela det litterära kretsloppet väl representerat. Berörda myndigheter, företagsgrupper och intresseorganisationer har sina huvudkontor i huvudstaden. Bland kretsloppets övriga aktörer finns det en stor koncentration av författare, översättare, bokförlag och litterära agenter i regionen. I de delar av kretsloppet som inte uppvisar en oproportionerligt stor Stockholmskoncentration finns det ändå en fullgod representation att ta fasta på. Det gäller till exempel utbudet av författarskolor, boklådor, bibliotek och litterära tidskrifter.

Hade motsvarande kartläggning gjorts i en annan av Sveriges regioner hade resultatet sett annorlunda ut. Det finns ingen motsvarighet till Stockholmsregionens position i det litterära kretsloppet och det är utan tvekan gynnsamt för en region som vill profilera sig på litteraturområdet. Samtidigt talar den här kartläggningen för att bilden av en kraftig koncentration till Stockholmsregionens fördel bör revideras något. Som framgår ovan finns det flera delar av kretsloppet där det inte finns någon oproportionerligt dominans för huvudstaden.

I det litterära kretsloppet är författarna och översättarna centrala och att närmare hälften av dem har slagit ner sina bopålar i regionen får konsekvenser, mestadels positiva. De får tillgång till ett helt smörgåsbord med förlagskontakter, centrumbildningar, bibliotek, litterära arrangemang och fackförbund. För det stora antalet arrangörer av författarsamtal i Stockholmsregionen finns det många kandidater att välja bland och för regionens invånare öppnar sig en mångfald av litterära intryck att ta till sig av. Huvudstadens dragningskraft på författare och översättare har

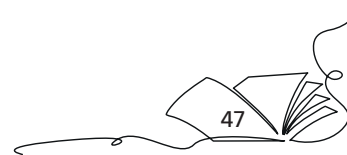
sannolikt att göra med att deras arbetsmarknad i hög grad finns där och att det är lätt att nå andra delar av länet. Det är samtidigt ett faktum att hela arbetslivet håller på att ställa om till en digital möteskultur och därmed är det inte lika viktigt att man befinner sig på samma plats när man konfererar.

Att hälften av författarna och översättarna bor i Stockholmsregionen betyder att den andra hälften bor på andra platser i landet. Stockholmsregionens relativa dominans betyder alltså inte att övriga Sverige står utanför det litterära kretsloppet. Poängen med de många huvudkontor som placerats i huvudstaden är ju att till exempel bibliotek, boklådor och antikvariat finns spridda över hela landet och behöver samordnas. Sverige är även fyllt av litterära arrangemang. Göteborg utnämndes 2021 till litteraturstad i Unescos nätverk för kreativa städer och Sveriges största litterära festival – Littfest – hålls varje år i Umeå, för att bara nämna några exempel.

Det litterära kretsloppet i sin nuvarande form bygger på en outtalad ansvars- och arbetsfördelning mellan det privata näringslivet, det ideella föreningslivet och den offentliga sektorns tre nivåer: staten, regionerna och kommunerna. Med det menas att det aldrig har träffats någon överenskommelse om att parterna skulle fördela ansvaret på ett visst sätt utan det har växt fram bit för bit. Av den här kartläggningen att döma är det i huvudsak en funktionell fördelning av ansvar och arbetsinsatser som råder.

De konstnärliga utbildningarna på högskolenivå har staten som huvudman. Folkhögskolorna är föreningsdrivna men i hög grad finansierade av det offentliga. Den kommersiella bokbranschen gynnas av staten genom en lägre mervärdesskatt och genom ett mindre statsbidrag till bokförlagen. Biblioteksväsendet har kommunala, regionala eller statliga huvudmän. Det omfattande systemet för ersättningar, stipendier, bidrag och litterära priser till författare och organisationer inom litteraturområdet har både näringslivet och det offentliga som finansiärer. Den största potten för löpande stöd till enskilda författare står staten för.

Inom kretsen av offentliga organ finns det också en viss ansvars- och arbetsfördelning. Utöver att de tre nivåerna var och en kan välja att stödja verksamheter inom till exempel det litterära kretsloppet innebär kultursamverkansmodellen att staten överlåter en betydande del av beslutanderätten för statens stöd till regional kulturverksamhet till regionerna. Stockholm har dock hittills inte ingått i modellen. Under hösten 2023 överlämnades en statlig utredning en översyn av kultursamverkansmodellen. I betänkandet diskuteras olika sätt att vidga modellen.⁸⁹ Förslagen i betänkandet bereds för närvarande i Regeringskansliet. Samtidigt är det enligt uppgift tänkbart att Region Stockholm framöver kommer att ta klivet in i modellen. Därmed skulle regionen få större inflytande över de statsbidrag som ingår. Författarfondens verksamhet och litteraturstödet är exempel på statliga stöd som inte omfattas av kultursamverkansmodellen.

Det ingår inte i uppdraget för kartläggningen att lämna förslag till förändringar eller reformer som innebär ökade kostnader för regionen eller staten. Däremot är det möjligt att redovisa iakttagelser som gjorts under uppdragets gång. Av sammanfattningen framgår en del oroande tecken som blivit synliga under resans gång. Systemet med biblioteksersättningen, baserad på utlåningen av fysiska böcker på biblioteken, är inte långsiktigt hållbar och ett alternativ behöver tas fram. På samma sätt kan AI-tekniken komma att radikalt förändra översättarnas verklighet även om det är svårt att se att översättningen av litterära texter skulle kunna tas över av en robot. Tekniken bygger på tidigare erfarenheter och mönster. En litterär roman söker i stället efter det nya och oväntade. Det borde inte vara helt kompatibelt.

Kartläggningen har primärt omfattat författare och översättare men kulturjournalister och litterära kritiker har befunnit sig i närområde. Författarfonden kan redan i det befintliga systemet tilldela kulturjournalister statsbidrag och dit räknar man även kritiker. Under kartläggningen har det pekats på kritikens positiva betydelse för det litterära kretsloppet samtidigt som kritikerfunktionen blir allt mer osynlig i tidningar och tidskrifter. En idé är därför att kritiker förs in som en egen kategori i villkoren för [statsbidrag till konstnärer](#).⁹⁰

En fråga som togs upp redan vid det rundabordssamtal som hölls i april 2023 är behovet av lokaler för litterära samtal och möten i Stockholmsregionen⁹¹. Under kartläggningen har idén om ett litteraturens hus fått både tillskyndare och kritiker. Kritiken handlar om att det redan finns lokaler för litterära arrangemang i Stockholmsregionen. Det visar om inte annat den stora mängd evenemang som redovisas i den här rapporten. Tillskyndare av idén betonar att behovet i första hand avser ett inomkonstnärligt samtal om och med författare, översättare, kulturjournalister, kritiker med flera. Skulle det bli aktuellt med ett litteraturens hus i Stockholmsregionen behöver det klargöras vad lokalen ska användas till och hur ansvaret för verksamheten ska fördelas och finansieras.

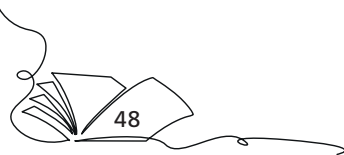
Med detta avslutas kartläggningen av litteraturområdet i Stockholmsregionen. Det har varit ett rent nöje att göra denna färd.

⁸⁹ Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58).

⁹⁰ Förordning (2019:1269) och regleringsbrev för anslag 5:2, ap. 5. Se även avsnitt 10.1.

⁹¹ Kulturförvaltningen arrangerar årligen dialogmöten med kulturlivet. 2023 valde kulturförvaltningen att genomföra dessa i form av fördjupade rundabordssamtal med litteratur- och teaterområdet. Vid träffen med litteraturområdet, som genomfördes den 18 mars, deltog företrädare från Sveriges författarfond, Sveriges författarförbund, Författarcentrum öst, Svenska Förläggareföreningen, Bokförlaget Polaris, De litterära sällskapen i Sverige (DELS), Föreningen för Sveriges Kulturtidskrifter, Stockholms universitet, Svenska Bokhandlareföreningen samt Svensk biblioteks förening. Samtalet rörde sig kring olika aspekter av den övergripande frågeställningen: "Vilka särskilda möjligheter och utmaningar råder inom Stockholmsregionen för litteraturområdet idag?"

Bilaga 1 – Källor

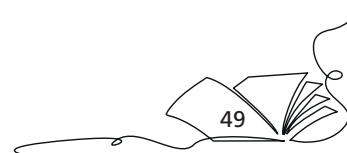
Underlaget till kartläggningar av olika slag finns numera att söka på webbplatser för myndigheter, institutioner, organisationer, företag, stiftelser med mera. De är en veritabel guldgruva att gräva fram stort som smått ur. Till dess fördelar hör att informationen finns tillgänglig dygnet runt och att texterna oftast är generöst skrivna. En nackdel är att man sällan vet om och när webbplatsen ska eller har uppdaterats. Därför bör man ange när man har besökt en webbplats.

Nedan redovisas de webbplatser som använts för informationsinhämtning under kartläggningen av litteraturområdet i Stockholmsregionen. Den information som inhämtats har i flera fall endast handlat om att bekräfta en adress medan det i andra fall har handlat om insamling av viktiga faktauppgifter. Traditionella rapporter och utredningar har fortfarande en betydelsefull roll, inte minst när det gäller historiska förhållanden. För att kunna kartlägga olika ståndpunkter med tillhörande argument är det värdefullt med debattartiklar. Till sist tillför intervjuer med sakkunniga på området värdefulla kunskaper till kartläggningen.

Webbplatser, november 2023–januari 2024

20Tal, ABF Stockholm, Adlibris, Akademibokhandeln, Alander agency, Albert Engströms museum och ateljé, Angereds folkhögskola, Astrid Lindgrens lägenhet, Biskops Arnö Nordens Folkhögskola, BoD Blogg, Bokbörsen, Bokhandelskedjan Ugglan, Boktugg, Bokus, Bokvärlden, Bonnierförlagen, De litterära sällskapen i Sverige (DELS), Dillbergs Bok & kontor, Djursholms bokhandel, Drottninggatans Bok & Bild, Enberg agency,

Ellerströms förlag, Feelgoodfestivalen, Folkbildningsrådet, Folkuniversitetet, Fri Tanke förlag, Fågelbergs förlag, Författarcentrum Riks, Författarcentrum Öst. Förlaget Korpen, Förlaget M, Förlagssystem AB, Grand agency, Göteborgs universitet, Hola folkhögskola, Illustratörcentrum, Jakobsbergs Folkhögskola, John Ajvide Lindqvist, Kaunitz-Olsson förlag, Konstnärnämnden, Kulturhuset Stadsteatern i Stockholm, Kungliga biblioteket, Kritikklubbet, Lagercrantz agency, Litteraturdagarna i Norrtälje, Ljusnan, Lunds universitet, Långholmens folkhögskola, Natur&Kultur, Nordisk litteraturscen, Nordiska oberoende förlags förening (NOFF), Norstedts förlagsgrupp, Medborgarskolan, Opal agency, Rinkeby bokfestival, Regeringskansliet, Region Halland, Region Stockholm, Regionbibliotek Stockholm, Roslagens bokhandel, Röda korsets folkhögskola, Rönnells antikvariat, Pocketshop, poddtoppen, Polaris förlag, PRO Kultur, Sigtuna-stiftelsen, skollistan.eu, Skolverket, Skurups folkhögskola, Speed group, Statens kulturråd, Statistiska centralbyrån, Stockholms bokhelg, Stockholms internationella poesifestival, Stockholms läns museum, Stockholms stad, Stockholms universitet, Strindbergsmuseet, Svensk biblioteks-förening, Svenska Akademien, Svenska antikvariatföreningen, Svenska bokhandlareföreningen, Svenska Förläggareföreningen, Sveriges Författarfond, Sveriges Television, Söderbokhandeln, Södertörns högskola, Sörängens folkhögskola, tidskrift.nu, Tidningen Skriva, Täby kommun, Umeå internationella litteraturfestival (Littfest), Vi:s litteraturbåt, Volante förlag, Wendela Hebbes hus samt Översättarcentrum.

Rapporter

- Budgetpropositionen för 2024 (prop. 2023/24:1, utg.omr. 17).
- Ett trygghetssystem för alla – nytt regelverk för sjukpenninggrundande inkomst (SOU 2023:30).
- Folkbildningsrådet. Årsredovisning 2022.
- Konstnär – oavsett villkor? Betänkande av konstnärspolitiska utredningen (SOU 2018:23).
- Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58).
- Kungliga biblioteket: Tabeller-Bibliotek-2022. Sveriges officiella statistik.
- Kungliga biblioteket: Rapporten 2022. Sveriges offentligt finansierade bibliotek.
- Litteraturen i Västsvrige (2022). Litteraturstaden Göteborg och Unesco.
- Läromedelsutredningen – böckernas betydelse och elevernas tillgång till kunskap (SOU 2021:70).
- Läsandets kultur. Slutbetänkande av Litteraturutredningen (SOU 2012:65).
- Jerry Määttä, Ann Steiner & Karl Berglund: Skilda världar. Kvalitetslitteraturens villkor i Sverige idag. Rapport från Förläggareföreningen, 2022.
- Region Stockholm/Ann Larsson (2020): Centumbildningar i region Stockholm – ett kunskapsunderlag.
- Region Stockholm (2022): Folkbildningsstrategi för Stockholmsregionen.
- Statens kulturråd. Statliga kulturutgifter i regionerna 2021–2022.
- Svenska Bokhandlareföreningen och Svenska Förläggareföreningen: Bokförsäljningsstatistiken 2022.
- Svenska Bokhandlareföreningen och Svenska Förläggareföreningen. Bokförsäljningsstatistiken tredje kvartalet 2023
- Svenska Förläggareföreningen: Verksamhetsberättelse 2022.
- Sveriges Författarfond (2019). Remissyttrande över Rapporten Demokratins skattkammare – förslag till en nationell biblioteksstrategi.
- Sveriges Författarfond: Verksamhetsberättelse för 2022.
- Sveriges Författarförbund: Verksamhetsberättelse 2022.

Artiklar

- Ljudboken innebär en käftsmäll mot författarna. Debattartikel av Författarförbundet, publicerad i Dagens Nyheter 17 december 2021.
- Vi kan inte ens nå våra läsare via public service. Debattartikel av Författarförbundet, publicerad i Expressen 14 december 2023.
- Minskningen av översatt facklitteratur är sensationell, krönika av Tobias Nielsén i Svensk bokhandel publicerad 23 november 2023.
- Per I Gedin: Har litteraturkritikerna blivit överflödiga? Artikel i Svenska Dagbladet, publicerad 9 september 2021.
- Regeringens webbplats: Regeringens lässatsning: bemannade skolbibliotek och pengar för att köpa in böcker, publicerat 15 september 2023.
- Reportage i Sveriges Radio: Fler litteraturfestivaler – lägre bidrag: ”Det stramas åt.” Publicerat 2 januari 2024.
- Kulturredaktionerna ägnar sig åt litterär ghosting. Debattartikel av Stephen Farran-Lee i Dagens Nyheter. Publicerad 12 januari 2024.

Intervjuade, december 2023

- Elnaz Baghlanian, verksamhetsledare, Författarcentrum Öst.
- Maria Hamrefors, ordförande, Bokhandlareföreningen
- Jan Kärrö, verksamhetsledare, Översättarcentrum
- Grethe Rottböll, ordförande, Författarförbundet
- Susanna Steneros, förbundsdirektör, Författarförbundet
- Jesper Söderström, direktör, Författarfonden
- Mikaela Zabrodsky, VD, Förläggareföreningen

